

**STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA
PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH
W POWIECIE WYSOKOMAZOWIECKIM
NA LATA 2017 - 2025**

*„Nigdy nie jest tak, żeby człowiek, czyniąc dobrze drugiemu,
tylko sam był dobroczyńcą. Jest równocześnie obdarowywany,
obdarowywany tym, co ten drugi przyjmuje z miłością”*

- Jan Paweł II

Opracowanie:

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem
przy współpracy Starostwa Powiatowego,
instytucji i organizacji społecznych z terenu powiatu.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
I. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ POWIATU WYSOKOMAZOWIECKIEGO WRAZ Z ELEMENTAMI PROGNOZY	7
1. POŁOŻENIE I SYTUACJA DEMOGRAFICZNA POWIATU	7
2. RYNEK PRACY.....	15
3. OCHRONA ZDROWIA	24
4. SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ	28
5. SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ.....	36
6. PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE	42
7. NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ	46
8. ZASOBY SPOŁECZNE POWIATU, INFRASTRUKTURA, W TYM ORGANIZACJE POZARZĄDOWE.....	58
II. ZADANIA POWIATU W OBSZARZE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH	61
III. REALIZACJA I WDRAŻANIE STRATEGII NA LATA 2017- 2025	76
1. WIZJA, CELE STRATEGICZNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ	76
2. HARMONOGRAM REALIZACJI ZADAŃ	81
3. MONITORING I ZASADY AKTUALIZACJI STRATEGII	89
ZAKOŃCZENIE	91
SPIS TABEL	92
SPIS WYKRESÓW	93

WSTĘP

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Zgodnie z powyższą definicją, a także zadaniami, jakie ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej zalecając partnerską współpracę z organizacjami społecznymi, pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami prawnymi i fizycznymi, Rada Powiatu Wysokomazowieckiego Uchwałą Nr VIII/52/2007 z dnia 24 września 2007 roku przyjęła do realizacji Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2007-2016.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych jest jednym z podstawowych narzędzi realizacji lokalnej polityki społecznej. Jest ona długotrwałym programem działań, który ma służyć rozwiązywaniu problemów społecznych poprzez wspieranie rodziny, zwiększenie efektywności pomocy społecznej, zapewnienie godziwych warunków życia osobom niepełnosprawnym, zapobieganie marginalizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wyznaczeniu kierunków działań na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców powiatu. Opracowanie strategii jest obligatoryjnym zadaniem na szczeblu powiatu wynikającym z art. 19 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.), który w ramach zadań własnych nakłada na powiat obowiązek „opracowania i realizacji powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami”. Strategia winna zawierać w szczególności diagnozę sytuacji społecznej, prognozę zmian w zakresie objętym strategią, określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań.

Mając na uwadze powyższe wytyczne legislacyjne, nowe potrzeby społeczności lokalnej oraz cele do realizacji polityki społecznej na terenie powiatu wysokomazowieckiego

na kolejne lata, sporządzono poniższy dokument: „Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Wysokomazowieckim na lata 2017-2025”.

Proces opracowania strategii rozpoczyna się od przeprowadzenia diagnozy problemów, czyli trudności z jakimi boryka się społeczeństwo lokalne. Diagnoza problemów społecznych występująca na terenie powiatu wysokomazowieckiego została sporządzona w oparciu o dane będące w dyspozycji jednostek organizacyjnych Powiatu Wysokomazowieckiego, tj. Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowego Zespołu d.s Orzekania o Niepełnosprawności, Powiatowego Urzędu Pracy, urzędów miast i gmin, ośrodków pomocy społecznej, zakładów opieki zdrowotnej, organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu oraz danych Urzędu Statystycznego w Białymstoku. Podczas prac nad dokumentem wykorzystano zapisy powiatowych programów, projektów, raportów oraz oceny zasobów pomocy społecznej. Następny etap stanowi określenie prognozy zmian w poszczególnych obszarach problemowych, określenie wizji, wyznaczenie celów strategicznych projektowanych zmian i proponowane główne kierunki działań, służące rozwiązywaniu problemów społecznych. W dalszej treści dokumentu określono harmonogram realizacji zadań, wskaźniki, ramy finansowe, realizatorów oraz proponowane zasady monitoringu i aktualizacji strategii. Założone w strategii kierunki działania nie stanowią zamkniętego dokumentu, co oznacza, że w toku realizacji celów strategicznych mogą pojawiać się nowe obszary problemowe i nowe działania, których zapis wprowadzi zmiany w dokumencie.

Po przygotowaniu projektu strategii, dokument był umieszczony na stronie internetowej Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokim Mazowieckiem celem konsultacji społecznych. Zwrócono się również do ośrodków pomocy społecznej z terenu powiatu z prośbą o zapoznanie się z jego treścią i zgłoszenie uwag.

O prezentowanym kształcie Strategii zdecydowała różnorodność problemów społecznych występujących w powiecie, a także konieczność wzięcia pod uwagę aktów prawnych, które mają istotny wpływ na konstrukcję dokumentu i rozwiązywanie zadań społecznych w przyszłości, są to m.in.:

- ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym,
- ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,

- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
- ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,
- ustawa z dnia ustawy z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych okresu powojennego,
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy.

Nadrzędnym celem planowanej polityki społecznej na terenie powiatu wysokomazowieckiego są rozwiązania systemowe zintegrowane z kluczowymi dokumentami takimi jak:

- Strategia Rozwoju Kraju 2020,
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020,
- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020,
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w latach 2014-2020,
- Strategia Rozwoju Społeczno- Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020,
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,
- Wojewódzka Strategia Polityki Społecznej na lata 2010-2018,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego 2014 – 2020.

I. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ POWIATU WYSOKOMAZOWIECKIEGO WRAZ Z ELEMENTAMI PROGNOZY

1. POŁOŻENIE I SYTUACJA DEMOGRAFICZNA POWIATU

Powiat wysokomazowiecki położony jest w południowo – zachodniej części województwa podlaskiego. Zajmuje powierzchnię 1281,87 km².

Powiat stanowią:

- miasto Wysokie Mazowieckie o powierzchni 15,24 km²
- miasto i gmina Ciechanowiec o pow. 201,46 km²
- gmina Wysokie Mazowieckie o pow. 166,11 km²
- miasto i gmina Czyżew Osada o pow. 123,40 km²
- gmina Klukowo o pow. 123,77 km²
- gmina Kobylin Borzymy o pow. 119,60 km²
- gmina Kulesze Kościelne o pow. 115,45 km²
- gmina Nowe Piekuty o pow. 109,37 km²
- gmina Sokoły o pow. 155,57 km²
- miasto i gmina Szepietowo o pow. 151,9 km²

Rycina 1. Powiat Wysokomazowiecki

Powiat wysokomazowiecki rozciąga się między brzegami Narwi i Bugu, graniczy z powiatami: białostockim, zambrowskim, siemiatyckim, bielskim i ostrowskim. Pod względem geograficznym są to obszary leżące na Wysoczyźnie Wysokomazowieckiej. Powiat z uwagi na położenie ma wiele walorów przyrodniczych, szczególnie interesujący pod tym względem jest Narwiański Park Narodowy z siedzibą w Kurowie, z bogatą florą i fauną. Użytki rolne w powiecie wysokomazowieckim stanowią 74 % powierzchni, wobec czego są to tereny rolnicze. W gminach: Czyżew, Szepietowo, Klukowo, Wysokie Mazowieckie i Nowe Piekuty występują gleby o najkorzystniejszych właściwościach agrotechnicznych w skali powiatu i całego Podlasia.

Powiat wysokomazowiecki zamieszkuje 58 177 ludności (stan na dzień 31.12.2015 r.). Ludność miejska (skupiona w 4 miastach zlokalizowanych na terenie powiatu) liczyła 19 109 mieszkańców, co stanowiło 32,85% ogółu mieszkańców powiatu. Największe skupisko ludności występuje w mieście Wysokie Mazowieckie. Tereny wiejskie zamieszkiwało 39 068 mieszkańców, z czego wynika, że większość ludności powiatu to mieszkańcy wsi. Struktura ludności według płci od kilku lat nie ulega większym zmianom. W ogólnej liczbie mieszkańców nieznacznie przeważają mężczyźni i jest to 50,46 % ogółu ludności powiatu. Porównując ludność zamieszkałą w miastach zauważa się nieznaczną przewagę kobiet (9 769), co stanowi 51,12% ogółu ludności miejskiej.

Tabela 1. Ludność powiatu według płci w miastach i gminach na dzień 31.12.2015r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Wysokie Mazowieckie - <i>Miasto</i>	9 443	4 514	4 929
Wysokie Mazowieckie - <i>Gmina</i>	5 401	2 756	2 645
Ciechanowiec - <i>Miasto</i>	4 764	2 372	2 392
Ciechanowiec - <i>Gmina</i>	4 150	2 172	1 978
Czyżew Osada - <i>Miasto</i>	2 634	1 295	1 339
Czyżew Osada - <i>Gmina</i>	3 854	1 984	1 870
Szepietowo - <i>Miasto</i>	2 268	1 159	1 109

Szepietowo - Gmina	4 886	2 484	2 402
Klukowo - Gmina	4 503	2 336	2 167
Kobylin Borzymy - Gmina	3 304	1 720	1 584
Kulesze Kościelne - Gmina	3 157	1 608	1 549
Nowe Piekuty - Gmina	4 009	2 031	1 978
Sokoły - Gmina	5 804	2 925	2 879
Powiat Wysokomazowiecki	58 177	29 356	28 821

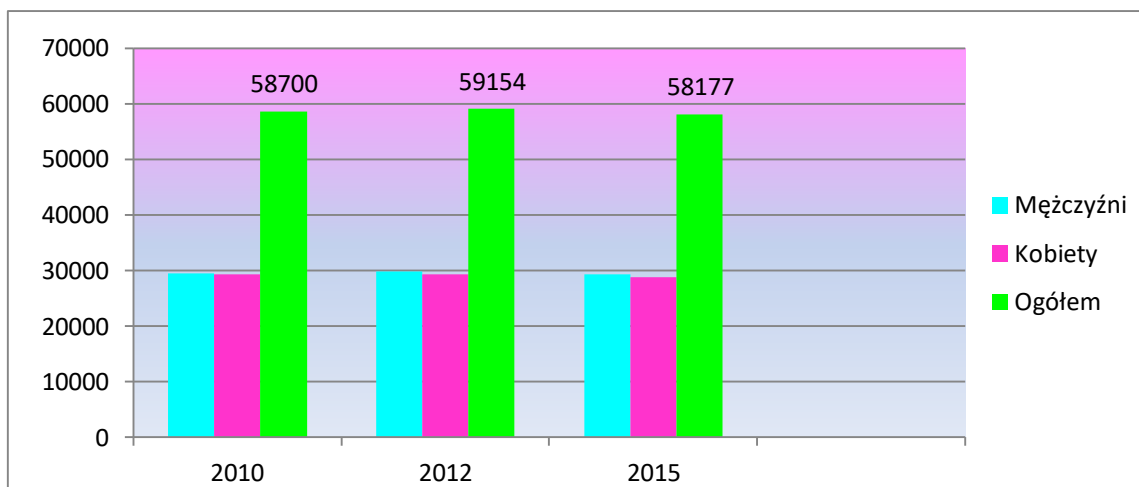
Dane: Urząd Statystyczny w Białymstoku: „Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie podlaskim w 2015 r.”

Tabela 2. Ludność powiatu wg płci w latach 2010, 2012 i 2015

Rok	Liczba mieszkańców ogółem	Mężczyźni	Kobiety
2010	58 700	29 426	29 274
2012	59 154	29 845	29 309
2015	58 177	29 356	28 821

Dane: Urząd Statystyczny w Białymstoku: „Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie podlaskim w 2010, 2012 i 2015 r.”

Wykres 1. Ludność powiatu wg płci w latach 2010, 2012 i 2015

Analizując tabelę nr 2 dotyczącą liczby mieszkańców z podziałem na płeć w latach 2010, 2012 i 2015, można zauważyć niekorzystne zjawisko tendencji spadkowej, która w ostatnich latach ulega stopniowemu nasileniu. Zmiany demograficzne w powiecie przedstawiały się podobnie jak zmiany zaobserwowane w skali kraju i województwa podlaskiego, gdzie liczba mieszkańców w ostatnich latach systematycznie spada. Wpływ na tę sytuację miał, m.in. obserwowany w regionie ujemny przyrost naturalny. Prognoza demograficzna dla powiatu wysokomazowieckiego na najbliższe lata przewiduje systematyczny spadek liczby mieszkańców.

Na podstawie danych statystycznych odnotowano systematyczne zmniejszanie się liczby dzieci i młodzieży (w przedziale wiekowym 0-17 lat). Dane wskazują, że w 2015 roku nastąpił dalszy spadek liczby osób w wieku poniżej 18 roku życia, co jest związane z malejącą dzietnością rodzin. Zmiany można zaobserwować również wśród ludności w wieku produkcyjnym (kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni – 18-64 lata), w przypadku mężczyzn zauważa się wzrost liczby, która w 2010 roku wynosiła 19 259, a w 2015 roku – 19 728, natomiast w przypadku kobiet zauważa się spadek liczby, w 2010 roku wynosiła 16 404 osoby, a w 2015 roku – 16 058 osób. Obserwowany jest stopniowy wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym (60 lat dla kobiet i 65 dla mężczyzn), w 2010 roku odnotowano 3 963 mężczyzn i 7 149 kobiet, w 2015 roku – 4 081 mężczyzn i 7 534 kobiet. Udział osób starszych w ogóle populacji może przyczynić się do zwiększenia liczby osób niepełnosprawnych. Starsze grupy wiekowe są bardziej narażone na ryzyko niepełnosprawności. Proces starzenia się lokalnej społeczności wynika także skądinąd z pozytywnej przesłanki – wydłużania się średniego czasokresu życia.

Szczegółowe dane ludności powiatu wg płci i wieku w latach 2010, 2012 i 2015 przedstawia tabela nr 3.

Tabela 3. Ludność powiatu wg płci i wieku w poszczególnych latach

Wyszczególnienie Przedział wiekowy	Ogółem			Mężczyźni									Kobiety								
				0-17			18-64			65 i więcej			0-17			18-59			60 i więcej		
ROK	2010	2012	2015	2010	2012	2015	2010	2012	2015	2010	2012	2015	2010	2012	2015	2010	2012	2015	2010	2012	2015
Wysokie Mazowieckie - <i>Miasto</i>	9333	9470	9443	1010	932	908	3067	3219	3118	391	428	488	891	880	895	3053	2997	2989	921	1014	1136
Wysokie Mazowieckie - <i>Gmina</i>	5183	5405	5401	611	589	546	1670	1807	1855	352	358	355	568	545	526	1335	1428	1140	647	678	679
Ciechanowiec - <i>Miasto</i>	4914	4886	4764	452	452	402	1687	1711	1660	235	259	310	461	403	363	1614	1523	1443	465	538	586
Ciechanowiec - <i>Gmina</i>	4318	4236	4150	398	379	327	1462	1465	1502	377	366	343	372	366	327	1070	1047	1063	639	613	588
Czyżew Osada - <i>Miasto</i>	-	2634	2634	-	267	254	-	901	877	-	125	164	-	258	247	-	790	782	-	293	310
Czyżew Osada - <i>Gmina</i>	6539	3956	3854	691	432	397	2182	1314	1293	414	281	294	660	402	375	1812	1024	992	780	503	503
Szepietowo - <i>Miasto</i>	2305	2322	2268	254	254	239	736	789	775	165	133	145	218	203	173	613	692	682	319	251	254
Szepietowo - <i>Gmina</i>	4977	4981	4886	550	537	486	1618	1655	1645	346	355	353	497	468	444	1351	1280	1266	615	686	692
Klukowo - <i>Gmina</i>	4498	4566	4503	502	477	448	1437	1497	1487	394	394	401	422	413	373	1109	1150	1168	634	635	626
Kobylin Borzymy - <i>Gmina</i>	3469	3419	3304	358	342	293	1083	1145	1154	310	285	273	341	335	293	883	838	821	494	474	470
Kulesze Kościelne - <i>Gmina</i>	3306	3255	3157	340	322	301	1097	1089	1069	253	236	238	328	329	298	885	867	831	406	412	420
Nowe Piekuty - <i>Gmina</i>	4039	4109	4009	446	434	407	1290	1323	1296	325	322	328	392	418	395	1087	1106	1073	499	506	510
Sokoły - <i>Gmina</i>	5819	5915	5804	592	567	539	1933	2033	1997	401	371	389	571	551	520	1592	1639	1599	790	754	760
Powiat Wysokomazowiecki	58700	59154	58177	6204	5984	5547	19259	19948	19728	3963	3913	4081	5721	5571	5229	16404	16381	16058	7149	7357	7534

Dane: Urząd Statystyczny w Białymstoku: „Ludność, ruch naturalny i migracje w woj. podlaskim w 2010, 2012 i 2015 r.”

Tabela 4. Ruch naturalny w powiecie wysokomazowieckim na przestrzeni lat 2010-2015

Wyszczególnienie ROK	Małżeństwa			Urodzenia żywe			Zgony			Przyrost naturalny		
	2010	2012	2015	2010	2012	2015	2010	2012	2015	2010	2012	2015
Wysokie Mazowieckie - Miasto	65	68	34	102	106	97	68	70	73	34	36	24
Wysokie Mazowieckie - Gmina	47	37	25	53	73	61	71	49	68	-18	24	-7
Ciechanowiec - Miasto	26	33	28	37	33	34	34	53	34	3	-20	5
Ciechanowiec - Gmina	20	24	21	29	24	25	61	75	60	-32	-51	-35
Czyżew Osada - Miasto	-	19	11	-	27	26	-	26	31	-	1	-5
Czyżew Osada - Gmina	42	28	18	84	41	37	87	36	57	-3	5	-20
Szepietowo - Miasto	13	13	10	24	27	19	17	18	22	7	9	-3
Szepietowo - Gmina	27	26	30	52	41	59	58	71	65	-6	-30	-6
Klukowo - Gmina	21	34	26	49	56	49	60	47	65	-11	9	-16
Kobylin Borzymy - Gmina	16	20	13	28	30	24	46	52	60	-18	-22	-36
Kulesze Kościelne - Gmina	22	22	22	38	26	46	27	39	41	11	-13	5
Nowe Piekuty - Gmina	23	20	18	46	54	45	38	41	47	8	13	-2
Sokoły - Gmina	31	44	34	52	63	56	73	87	63	-21	-24	-7
Powiat Wysokomazowiecki	353	388	290	594	601	583	640	664	686	-46	-63	-103

Dane: Urząd Statystyczny w Białymstoku: „Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie podlaskim w 2010, 2012 i 2015 r.”

W 2015 roku w powiecie wysokomazowieckim zarejestrowano 290 nowo zawartych związków małżeńskich, tj. o 98 mniej niż w roku 2012. Spadek zawieranych małżeństw zauważa się zarówno w miastach jak i na wsi. W 2015 roku w powiecie wysokomazowieckim, podobnie jak w latach 2010 i 2012, odnotowuje się niekorzystne zjawisko, jakim jest ujemny przyrost naturalny ludności. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w

miastach powiatu przyrost naturalny przyjął wartość dodatnią podczas, gdy na terenach wiejskich w dalszym ciągu był ujemny i prawdopodobnie utrzyma się w przyszłości. W 2015 roku w naszym powiecie liczba urodzeń wyniosła 583, tj. 18 urodzeń mniej w porównaniu z rokiem 2012. Negatywnym zjawiskiem w powiecie wysokomazowieckim jest ciągle zwiększająca się liczba zgonów. W województwie podlaskim, podobnie jak w całym kraju, przyczyną największej liczby zgonów są nadal choroby układu krążenia oraz choroby nowotworowe. Ważną grupę stanowią również zewnętrzne przyczyny zgonów, do których zaliczane są między innymi: wypadki komunikacyjne, urazy, zatrucia, samobójstwa, czy zabójstwa. Kolejną istotną przyczynę zgonów stanowią choroby układu oddechowego.

Tabela 5. Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały w powiecie wysokomazowieckim w 2010, 2012 i 2015 roku

Rok	Napływ	Odływ	Saldo migracji
2010	469	731	-262
2012	450	728	-278
2015	433	640	-207

Dane: Urząd Statystyczny w Białymstoku: „Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie podlaskim w 2010, 2012 i 2015 r.”

Analizując tabelę nr 5 w powiecie wysokomazowieckim od wielu lat odnotowuje się ujemne saldo migracji wewnętrznych ludności na pobyt stały. W 2015 roku w ramach migracji wewnętrznych zameldowało się w naszym powiecie 433 osoby, a wymeldowało się 640 osób. W 2012 roku saldo migracji było jeszcze większe i wyniosło minus 278, zameldowało się 450 osób, a wymeldowało 728 osób.

TENDENCJE I PROGNOZY DEMOGRAFICZNE:

- Systematycznie spada liczba ludności - od 58 700 w roku 2010 do 58 177 w roku 2015. Najnowsze prognozy ludności w województwie podlaskim i w powiecie wysokomazowieckim do 2050 r. przewidują systematyczne zmniejszanie się liczby ludności, przy czym tempo spadku będzie coraz większe.
- W powiecie na przestrzeni lat dominują mężczyźni, stanowiąc od 50,13% do 50,46%.

- Głównym czynnikiem powodującym spadek ilości mieszkańców jest zjawisko migracji.
- Liczba osób w wieku produkcyjnym w 2015 roku wynosi 35 786 osób, natomiast w pozostałych okresach tj. przedszkolnym, szkolnym oraz emerytów – 22 391 osób. Oznacza to, iż na 1 osobę w wieku produkcyjnym przypada 1,60 osoby z pozostałych okresów (pozaprodukcyjnych).
- Dodatni przyrost naturalny utrzymuje się jedynie w miastach: Wysokie Mazowieckie i Ciechanowiec, jedyna gmina z dodatnim przyrostem to Kulesze Kościelne.
- Przewidywane są również niekorzystne zmiany w strukturze wieku ludności:
 - starzenie się całego społeczeństwa,
 - starzenie się zasobów siły roboczej,
 - zmniejszenie liczby osób w wieku produkcyjnym w ogólnej populacji ludności,
 - wzrost współczynnika obciążenia demograficznego, zwłaszcza grupą wieku poprodukcyjnego.

Prognoza ta musi znaleźć swoje odzwierciedlenie w celach strategicznych i działaniach zarówno samorządu lokalnego, jak i zmianach legislacyjnych sprzyjających polityce prorodzinnej, aktywności senioralnej i osób dorosłych.

2. RYNEK PRACY

Powiat wysokomazowiecki ma charakter typowo rolniczy – 63,6% osób zatrudnionych jest w rolnictwie (wg US w Białymstoku), 14,7% w budownictwie zaś 14,2% w usługach.

Dane opublikowane przez Urząd Statystyczny w Białymstoku wskazują na istnienie w roku 2015 w powiecie wysokomazowieckim 4 132 podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON. W stosunku do roku 2010 liczba ta uległa zwiększeniu o 370 podmiotów. Przez podmioty gospodarki narodowej rozumie się osoby prawne, jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Największą grupę stanowią handel i naprawa pojazdów samochodowych, w drugiej kolejności budownictwo, następnie transport i gospodarka magazynowa, przetwórstwo przemysłowe, w dalszej kolejności rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo. Lokomotywą tutejszej gospodarki jest Spółdzielnia Mleczarska MLEKOVITA w Wysokiem Mazowieckiem oraz Zakłady Mięsne w Czyżewie.

Zaprezentowane dane w tabeli nr 6 dotyczą liczby i struktury jednostek wpisanych do krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON zlokalizowanych na terenie powiatu wysokomazowieckiego.

Tabela 6. Podmioty gospodarki narodowej w powiecie wysokomazowieckim w poszczególnych latach

WYSZCZEGÓLNIENIE	2010	2012	2015
PODZIAŁ WG. WYBRANYCH SEKCJI			
Ogółem	3762	3931	4132
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	274	309	235
Przetwórstwo przemysłowe	287	293	304
Budownictwo	595	632	702
Handel, naprawa pojazdów samochodowych	1083	1057	1071
Transport i gospodarka magazynowa	287	286	333
Zakwaterowanie i gastronomia	68	72	63
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	99	103	99
Obsługa rynku nieruchomości	30	40	45

Edukacja	149	172	165
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	158	170	187
Pozostała działalność usługowa	251	272	308
SEKTOR PUBLICZNY			
Ogółem	181	194	182
SEKTOR PRYWATNY			
Ogółem	3581	3737	3937
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	3051	3188	3331
Spółki handlowe	91	94	114
Spółki cywilne	164	170	178
Spółdzielnie	28	27	27
SEKTOR PRYWATNY			

Dane: Urząd Statystyczny w Białymstoku: „Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze regon w województwie podlaskim 2010, 2012 i 2015 r.”

Bezrobocie to zjawisko braku pracy zarobkowej dla osób zdolnych do pracy i jej poszukujących. Mimo, iż według danych Powiatowego Urzędu Pracy liczba bezrobotnych w powiecie wysokomazowieckim maleje, a wskaźnik stopy bezrobocia wynoszący na koniec grudnia 2015 roku 7,8% był niższy od średniej wojewódzkiej (11,8%) i krajowej (9,8%), to struktura osób bezrobotnych wskazuje, iż problem lokalnego rynku pracy dotyczy szczególnie młodzieży, osób o niskich kwalifikacjach i bezrobocia długotrwałego. Według danych PUP bezrobocie w powiecie wysokomazowieckim w latach 2010-2015 przedstawia się następująco:

Tabela 7. Liczba osób bezrobotnych w powiecie wg. stanu na 31.12 we wskazanych latach

L.p.	Wyszczególnienie	2010	2012	2015
1.	Liczba osób bezrobotnych	2115	2378	2079
2.	Stopa bezrobocia na terenie powiatu	8,0%	8,8%	7,8%
3.	Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym: *	1940	2164	1855
	- bezrobotni do 25 roku życia	721	747	-
	- bezrobotni do 30 roku życia	-	-	938
	- długotrwale bezrobotni	910	1187	1123

- bezrobotni powyżej 50 roku życia	373	401	452
- bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych	446	521	-
- bezrobotni bez doświadczenia zawodowego	816	857	-
- bezrobotni bez wykształcenia średniego	1098	1174	-
- bezrobotni korzystający ze świadczeń z pomocy społecznej	-	-	0
- bezrobotni samotnie wychowujący, co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia	56	101	0
- bezrobotni posiadający, co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia	-	-	318
- niepełnosprawni	55	61	60
- kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	163	202	-
- bezrobotni, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia	21	27	-
- bezrobotni po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego	0	0	-
- bezrobotni, którzy ukończyli szkołę wyższą do 27 roku życia	56	-	-

Dane: Powiatowy Urząd Pracy w Wysokiem Mazowieckiem

* z uwagi na zmianę stanu prawnego poniżej przedstawiamy treść Art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy określającego status osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy obowiązującego do wejścia w życie ustawy o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, tj. do dnia 27.05.2014 roku:

„**Art. 49.** W stosunku do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy:

- 1) bezrobotnych do 25 roku życia,
- 2) bezrobotnych długotrwale albo po zakończeniu realizacji kontraktu socjalnego, o którym mowa w art. 50 ust. 2 pkt 2, albo kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka,
- 3) bezrobotnych powyżej 50 roku życia,
- 4) bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych, bez doświadczenia zawodowego lub bez wykształcenia średniego,
- 5) bezrobotnych samotnie wychowujących, co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia,
- 6) bezrobotnych, którzy po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęli zatrudnienia,

7) bezrobotnych niepełnosprawnych

– mogą być dodatkowo stosowane działania określone w art. 50–61a.”,

oraz treść Art. 49 po nowelizacji ustawy:

„**Art. 49.** Osobom będącym w szczególnej sytuacji na rynku pracy:

- 1) bezrobotnym do 30 roku życia,
- 2) bezrobotnym długotrwale,
- 3) bezrobotnym powyżej 50 roku życia,
- 4) bezrobotnym korzystającym ze świadczeń z pomocy społecznej,
- 5) bezrobotnym posiadającym, co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia lub co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia,
- 6) bezrobotnym niepełnosprawnym

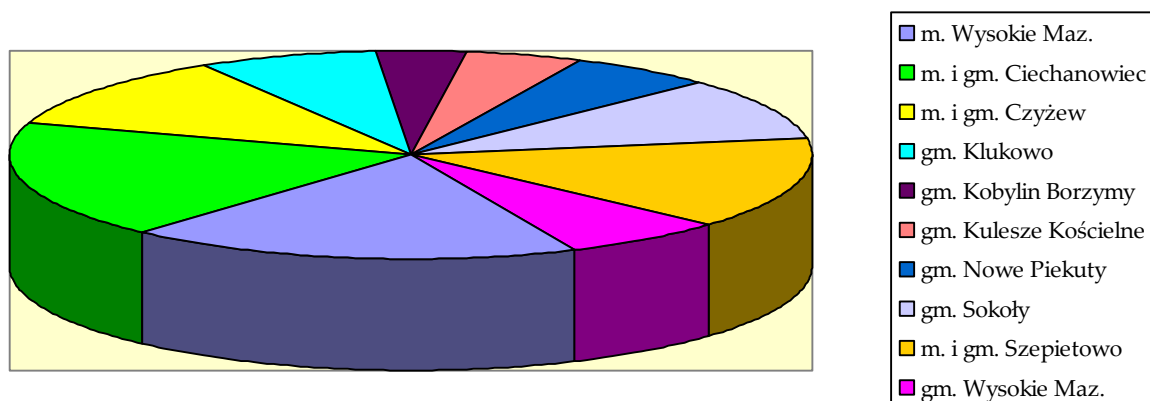
– przysługuje pierwszeństwo w skierowaniu do udziału w programach specjalnych.”

Tabela 8. Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych miastach i gminach w latach 2010, 2012 i 2015

L.p.	Wyszczególnienie	2010		2012		2015	
		Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety
1.	m. Wysokie Mazowieckie	470	195	469	189	383	167
2.	m. i gm. Ciechanowiec	396	173	390	176	381	146
3.	m. i gm. Czyżew	237	95	275	125	235	107
4.	gm. Klukowo	117	44	141	59	150	56
5.	gm. Kobylin Borzymy	54	28	82	29	74	24
6.	gm. Kulesze Kościelne	98	54	118	57	97	54
7.	gm. Nowe Piekuty	120	58	132	64	123	62
8.	gm. Sokoły	184	85	252	116	200	81
9.	m. i gm. Szepietowo	294	140	332	141	298	148
10.	gm. Wysokie Mazowieckie	145	66	187	76	138	69
	Powiat Wysokomazowiecki	2115	938	2378	1032	2079	914

Dane: Powiatowy Urząd Pracy w Wysokim Mazowieckiem

Wykres 2. Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych miastach i gminach w 2015r.

Stopa bezrobocia nie jest dokładnym miernikiem rozmiarów bezrobocia, ponieważ zawsze istnieje grupa osób bezrobotnych, którzy poszukują pracy na własną rękę nie rejestrując się, a także wielu rejestruje się tylko po to, by skorzystać z ubezpieczenia zdrowotnego, nie przejawiając zainteresowania podjęciem pracy.

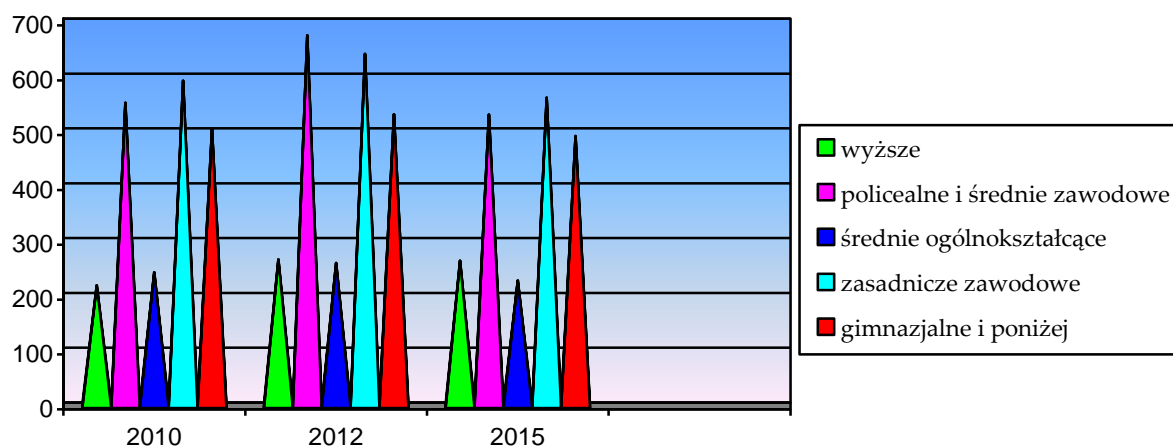
Na koniec 2015 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Wysokim Mazowieckim zarejestrowanych było 2079 osób bezrobotnych, w tym 914 kobiet. W całym powiecie, jak i w poszczególnych gminach większość wśród osób bezrobotnych stanowią mężczyźni, tj. 56,04% ogółu bezrobotnych. Niekorzystne tendencje pokazuje analiza osób długotrwale bezrobotnych, która ciągle wzrasta, w roku 2010 wynosiła 910 osób, a w 2015 roku 1123 osoby i stanowi 54% ogółu osób bezrobotnych. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w PUP również wzrasta z 55 osób w 2010 roku do 60 w 2015 roku. Analizując dane z lat 2010-2015 wśród osób bezrobotnych, największą grupę stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, drugą, co do wielkości grupą były osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym. Kolejna grupa to osoby z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej. Najmniej liczną grupę bezrobotnych, stanowiły osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym i wyższym. Na przestrzeni lat zmiany nastąpiły także w strukturze wykształcenia osób bezrobotnych. W omawianym okresie systematycznie wzrastał odsetek osób z wykształceniem wyższym (z 10,4% w 2010 r. do 12,7% w 2015 roku), przy jednoczesnym spadku odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (z 28,0% w 2010 roku do 27,0% w 2015 roku), co obrazuje tabela poniżej:

Tabela 9. Bezrobotni wg wykształcenia w powiecie wysokomazowieckim w latach 2010, 2012 i 2015

Wykształcenie					
Rok	Wyższe	Policealne i średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe	Gimnazjalne i poniżej
2010	220	553	244	593	505
2012	267	676	261	642	532
2015	265	531	229	562	492

Dane: Powiatowy Urząd Pracy w Wysokim Mazowieckim

Wykres 3. Bezrobotni wg wykształcenia w powiecie

Biorąc pod uwagę kryterium wieku osób bezrobotnych, zauważa się, że najliczniejszą grupę stanowią ludzie młodzi, w wieku 18-24 lat, w dalszej kolejności wraz ze wzrostem wieku, liczba osób bezrobotnych maleje, najmniejszą grupę osób bezrobotnych stanowią ludzie w wieku powyżej 55 roku życia. Na przestrzeni lat zauważa się duże zmiany w strukturze wiekowej bezrobotnych. O ile ludzie młodzi w wieku 18-24 lat w 2010 roku stanowili 34,1% ogółu bezrobotnych, to w grudniu 2015 roku już tylko 25,2 %. Wzrósł natomiast udział ludzi starszych. W grupie wiekowej 55-59 lat odsetek wzrósł z 6,9 % do 10,1%, a w grupie 60 lat i powyżej z 2,5 % do 4,5 %.

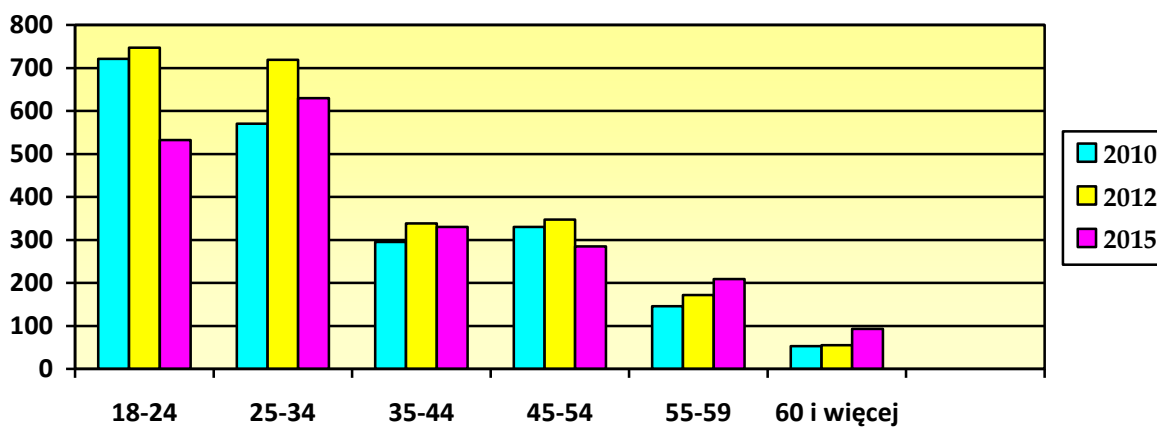
Dane dotyczące struktury osób bezrobotnych według wieku w poszczególnych latach obrazuje tabela nr 10.

Tabela 10. Bezrobotni wg wieku w latach 2010, 2012 i 2015

Wiek	Liczba osób		
	2010	2012	2015
18-24	721	747	532
25-34	570	719	630
35-44	295	338	330
45-54	330	347	285
55-59	146	172	209
60-więcej	53	55	93

Dane: Powiatowy Urząd Pracy w Wysokiem Mazowieckiem

Wykres 4. Bezrobotni wg wieku w latach 2010, 2012 i 2015

Działania projektowe podejmowane przez Powiatowy Urząd Pracy w Wysokiem Mazowieckiem w latach 2010-2015 wspólnie z gminami/institucjami powiatu na rzecz osób pozostających bez pracy:

1. „Aktywizacja zawodowa szansą dla osób korzystających z pomocy społecznej” realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji,

Poddziałanie 7.1.2 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie.

Projekt systemowy Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokim Mazowieckiem realizowany w latach 2008 - 2015, w którym Powiatowy Urząd Pracy w Wysokim Mazowieckiem był partnerem.

Celem projektu było zaktywizowanie osób bezrobotnych, poszukujących pracy lub nie pozostających w zatrudnieniu, którzy są w wieku aktywności zawodowej i korzystają ze świadczeń pomocy społecznej, umożliwiające im powrót do życia społecznego i zawodowego oraz wsparcie ich otoczenia.

2. „Aktywność szansą na zatrudnienie” realizowano w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie 7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Projekt Powiatowego Urzędu Pracy w Wysokim Mazowieckiem realizowano w okresie 01.01.2014r. – 30.04.2015r. we współpracy z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Wysokim Mazowieckiem i Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Ciechanowcu.

Celem projektu była (zwiększająca szansę na znalezienie zatrudnienia) reintegracja społeczno-zawodowa 85 osób w wieku 15-30 lat z terenu powiatu wysokomazowieckiego zagrożonych wykluczeniem społecznym z powodu bezrobocia.

TENDENCJE I PROGNOZY RYNKU PRACY:

- Powiat wysokomazowiecki ma charakter rolniczy – 63,6% osób zatrudnionych jest w rolnictwie (wg danych US w Białymstoku), 14,7% w budownictwie zaś 14,2% w usługach.
- Powiat wysokomazowiecki wykazuje tendencję zwyżkową podmiotów gospodarki; w stosunku do roku 2010 liczba ta uległa zwiększeniu o 370 podmiotów.
- Bezrobocie dotyczy wszystkich gmin, choć jest zróżnicowane terytorialnie, zaś liczba bezrobotnych w powiecie wysokomazowieckim maleje; w 2015 roku wskaźnik bezrobocia wynosił 7,8% i był niższy od średniej wojewódzkiej (11,8%) i krajowej (9,8%).

- Obszary o najwyższym wskaźniku bezrobocia to m. Wysokie Mazowieckie, m. i gm. Ciechanowiec i m. i gm. Szepietowo. Rejony te wykazują proporcjonalnie wyższą liczbę mieszkańców. Pomimo to liczba osób bezrobotnych w tych miastach stanowi ponad 50% bezrobocia powiatu.

Najmniejsze bezrobocie występuje w gminach Kobylin Borzymy i Kulesze Kościelne.

- Struktura osób bezrobotnych wskazuje, iż problem lokalnego rynku pracy dotyczy szczególnie młodzieży, osób o niskich kwalifikacjach i bezrobocia długotrwałego.
- Na przestrzeni lat zmiany nastąpiły także w strukturze wykształcenia osób bezrobotnych, wzrastał odsetek osób z wykształceniem wyższym (z 10,4% w 2010 roku do 12,7% w 2015 roku).
- Jak wykazują dane gminne, problem bezrobocia może być szerszy i dotyczyć gospodarstw rolnych.

Niezbędne jest utrzymanie trendu rozwoju rolnictwa, produkcji około rolniczych oraz wsparcie podmiotów gospodarczych, a także:

- wykorzystywania instrumentów będących w dyspozycji służb zatrudnienia sprzyjających powstawaniu miejsc pracy,
- tworzenie możliwie najlepszych warunków dla pozyskiwania inwestorów,
- dalsza realizacja projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, aktywizacja zawodowa grup bezrobotnych najbardziej zagrożonych (długotrwałe bezrobotni, młodzież),
- wykorzystanie instrumentów ekonomii społecznej i aktywnej integracji, promowanie i wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, jako alternatywnej formy zatrudnienia.

3. OCHRONA ZDROWIA

Na terenie powiatu wysokomazowieckiego świadczenia opieki zdrowotnej udzielane są zarówno w ramach świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, jak i w ramach działalności komercyjnej.

Podstawowa opieka zdrowotna powiatu wysokomazowieckiego jest częścią systemu opieki zdrowotnej, zapewniającą wszystkim osobom, uprawnionym do świadczeń, zamieszkałym na terytorium powiatu kompleksowe i skoordynowane świadczenia opieki zdrowotnej w miejscu zamieszkania. Świadczenia udzielane są w warunkach ambulatoryjnych (w gabinecie, poradni lub przychodni), a w przypadkach uzasadnionych medycznie, także w domu pacjenta (również w domu pomocy społecznej). Obejmują także profilaktyczną opiekę nad dziećmi i młodzieżą sprawowaną przez pielęgniarkę w środowisku nauczania i wychowania. Świadczenia opieki zdrowotnej finansowane ze środków publicznych, osobom objętym powszechnym – obowiązkowym i dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym oraz innym osobom uprawnionym na mocy ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 581 z późn. zm.), w ramach środków finansowych Narodowego Funduszu Zdrowia, udzielają:

- Szpital Ogólny w Wysokiem Mazowieckiem, w zakresie: leczenia szpitalnego, ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, rehabilitacji leczniczej, świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych realizowanych w opiece długoterminowej, badań laboratoryjnych i diagnostycznych, diagnostyki obrazowej, ultrasonografii i rentgenodiagnostyki, transportu sanitarnego, świadczeń nocnej i świątecznej opieki lekarskiej i pielęgniarskiej, programów zdrowotnych i profilaktycznych;
- Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej, będące spółkami prawa handlowego, w zakresie: podstawowej opieki zdrowotnej, ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych, stacjonarnej długoterminowej opieki pielęgnacyjnej i leczniczej, stomatologii, programów zdrowotnych i profilaktycznych;
- Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej, prowadzone w ramach indywidualnych oraz grupowych praktyk lekarskich i pielęgniarskich, w zakresie: podstawowej

opieki zdrowotnej, ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych, stomatologii, leczenia w domu pacjenta, profilaktycznych programów zdrowotnych;

- Indywidualne Praktyki Lekarskie, prowadzone w ramach indywidualnych praktyk lekarzy rodzinnych, indywidualnych specjalistycznych praktyk lekarskich oraz indywidualnych praktyk stomatologicznych, w zakresie: podstawowej opieki zdrowotnej, ambulatoryjnych świadczeń specjalistycznych, stomatologii, profilaktycznych programów zdrowotnych.

Wśród najczęściej występujących problemów zdrowotnych mieszkańców naszego powiatu należy wymienić: choroby układu krążenia, układu oddechowego i pokarmowego, choroby narządów ruchu, nowotwory i choroby psychiczne dzieci i młodzieży. Niepokój budzą schorzenia przewlekłe, takie jak cukrzyca, nadciśnienie tętnicze, choroby zwyrodnieniowe narządu ruchu. Obserwuje się wyraźną tendencję wzrostową (obniżenie wieku świeżych zachorowań) na schorzenia zwyrodnieniowe oraz cukrzycę insulinozależną.

Placówki ochrony zdrowia prowadzą profilaktykę dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Do najczęściej stosowanych działań profilaktycznych należą: pogadanki w zakresie promocji zdrowego stylu życia, rozpowszechnianie prozdrowotnych ulotek informacyjnych, szczepienia ochronne obowiązkowe i zalecane, bilans zdrowia, badania przesiewowe - pomiar poziomu glukozy, ciśnienia tętniczego, BMI, a także opieka pielęgniarska w szkołach, wizyty patronażowe, oraz włączenie pracowników NZOZ w programy zdrowotne prowadzone przez inne instytucje. Pomoc psychiatryczną zapewnia NZOZ Idea w Wysokim Mazowieckiem. Świadczenia z zakresu pogotowia ratunkowego realizowane są przez Wojewódzką Stację Pogotowia Ratunkowego w Łomży (podstacje w Wysokim Mazowieckiem i Ciechanowcu). Świadczenia obejmują: pomoc doraźną, leczenie ambulatoryjne, transport sanitarny, świadczenia nocnej i świątecznej ambulatoryjnej opieki lekarskiej i pielęgniarskiej, świadczenia nocnej i świątecznej wyjazdowej opieki lekarskiej i pielęgniarskiej.

W/w placówki udzielają świadczeń opieki zdrowotnej również w ramach działalności komercyjnej, osobom nie objętym powszechnym - obowiązkowym i dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym oraz innym osobom i podmiotom na ich zlecenie.

Na terenie powiatu funkcjonuje Niepubliczny Zakład Pielęgnacyjno – Opiekuńczy Podlasie w Dworakach Staśkach. Jest to placówka niosąca pomoc osobom potrzebującym opieki. NZPO Podlasie przyjmuje zarówno osoby sprawne, jak i do pełnej pielęgnacji, na pobyt stały (prywatny dom opieki o bardzo wysokim standardzie) oraz czasowy (kontrakt z NFZ, który umożliwia nieodpłatny pobyt leczniczy). Obiekt pozwala na przyjęcie 60 pensjonariuszy, którym zapewnia całodobową opiekę lekarską i pielęgnarską, a także kontynuację leczenia i rehabilitację.

TENDENCJE I PROGNOZY OCHRONY ZDROWIA:

- Powiat zapewnia dostęp do podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej mieszkańców w formie ambulatoryjnej i stacjonarnej. Utrzymuje się zgłaszana przez gminy powiatu potrzeba personelu lekarskiego i pielęgnarskiego do pracy w wiejskich i gminnych ośrodkach zdrowia.
- Brak w powiecie poradni okulistycznej i reumatologicznej, świadczących leczenie w ramach umowy z NFZ, a także występują problemy z dostępnością do poradni ortopedycznej.
- Wśród najczęściej występujących problemów zdrowotnych mieszkańców powiatu należy wymienić: choroby układu krążenia, układu oddechowego, choroby narządów ruchu, nowotwory. Obserwuje się wyraźną tendencję wzrostową (obniżenie wieku świeżych zachorowań) na schorzenia zwyrodnieniowe oraz cukrzycę insulinozależną.
- Szacuje się, że statystycznie co czwarta osoba miała lub będzie mieć problemy ze zdrowiem psychicznym, dlatego tak istotne jest przeciwdziałanie niekorzystnej sytuacji epidemiologicznej, polegającej na wysokim obciążeniu populacji skutkami zdrowotnymi, społecznymi i ekonomicznymi wywołanymi przez choroby i zaburzenia psychiczne. Zapewnienie obywatelom dostępu do środowiskowych form psychiatrycznej opieki zdrowotnej może przyczynić się do poprawy ogólnego stanu zdrowia populacji dotkniętej zaburzeniami psychicznymi oraz zwiększyć skuteczność leczenia. Stąd też prognozuje się:
 - niezbędne wyrównanie dostępu do różnych form opieki psychiatrycznej,

- wzbogacenie oferty terapeutycznej,
- rozwój środowiskowego modelu opieki psychiatrycznej,
- rozwój profilaktyki i zdrowego stylu życia wśród seniorów i osób starszych:, m.in. wydłużenie przeciętnej oczekiwanej długości życia mężczyzn (do 78 lat) i kobiet (do 84 lat) oraz zmniejszenie liczby zgonów z powodu chorób zależnych od stylu życia, poprawa jakości ich życia związanej ze zdrowiem, ograniczanie społecznych nierówności w zdrowiu.

Od dnia 1 stycznia 2015 roku programy zdrowotne może opracowywać, wdrażać, realizować i finansować NFZ, a programy polityki zdrowotnej mogą opracowywać, wdrażać, realizować i finansować ministrowie oraz jednostki samorządu terytorialnego. Z punktu widzenia powiatu najważniejsze są:

- Narodowy program zwalczania chorób nowotworowych,
- Narodowy program wyrównywania dostępności do profilaktyki i leczenia chorób układu sercowo naczyniowego POLKARD,
- Program badań przesiewowych noworodków w Polsce,
- Monitorowanie stanu zdrowia jamy ustnej populacji polskiej,
- Narodowy program ochrony zdrowia psychicznego,
- Krajowy program zmniejszania umieralności z powodu przewlekłych chorób płuc poprzez tworzenie sal nieinwazyjnej wentylacji mechanicznej na lata 2016-2018.

4. SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ

Na terenie powiatu wysokomazowieckiego funkcjonuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem i 10 ośrodków pomocy społecznej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem jest jednostką organizacyjną Starostwa Powiatowego w Wysokiem Mazowieckiem, powołaną do realizacji zadań własnych oraz zadań z zakresu administracji rządowej zleconych do realizacji przez powiat w zakresie pomocy społecznej, pieczy zastępczej, a także z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Ogromną rolę w pomocy społecznej pełnią Gminne i Miejskie Ośrodki Pomocy Społecznej. Generalnie zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez gminy podzielone są na zadania własne (fakultatywne i obligatoryjne) i z zakresu administracji rządowej. Z uwagi na obszar terytorialny, ośrodki pomocy mają możliwość wnikliwej oceny problemów występujących w środowisku i określenia potrzeb w zakresie minimalizowania i zapobiegania dysfunkcjom społecznym. Dużą rolę pełnią pracownicy socjalni, którzy poprzez pracę środowiskową animują grupy samopomocy, czy też pomagają w tworzeniu koalicji różnych partnerów na rzecz systemowych rozwiązań.

Do placówek pomocy społecznej funkcjonujących na terenie powiatu wysokomazowieckiego należy zaliczyć Dom Pomocy Społecznej w Kozarzach i Warsztaty Terapii Zajęciowej w Starych Raciborach i Kozarzach.

Dom Pomocy Społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie w Kozarzach posiada 114 miejsc statutowych. Placówka zapewnia mieszkańcom potrzeby bytowe, opiekuńcze i wspomagające, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 roku w sprawie domów pomocy społecznej (Dz.U. z 2012 r. poz. 964).

Od grudnia 2006 roku na terenie powiatu wysokomazowieckiego funkcjonują 2 warsztaty terapii zajęciowej dla 90 uczestników: WTZ w Starych Raciborach - prowadzone przez Stowarzyszenie Pomocy Szansa dla 50 osób niepełnosprawnych oraz WTZ w Kozarzach - prowadzone przez Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Natura” dla 40 osób niepełnosprawnych.

Do placówek wspierających działania z zakresu pomocy społecznej można zaliczyć Środowiskowy Dom Samopomocy w Ciechanowcu oraz Środowiskowy Dom Samopomocy

w Wylinach Rusi, oba prowadzone przez Stowarzyszenie Pomocy Szansa, Schronisko dla osób starszych, bezdomnych i najuboższych w Kalinowie Czosnowie, prowadzone przez Stowarzyszenie Pomocy Bliźniemu PURMIA, a także 2 świetlice socjoterapeutyczne; jedna prowadzona przez Urząd Miejski w Ciechanowcu, a druga przez Urząd Miasta w Wysokiem Mazowieckiem.

Z analizy sytuacji rodzin w powiecie wynika, iż pogarsza się ich sytuacja. Z problemem ubóstwa ściśle wiążą się dochody rodziny, które najczęściej kształtują się na niskim poziomie i nie pozwalają na zaspokojenie niejednokrotnie podstawowych potrzeb. Grupa osób najczęściej korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa jest grupą najliczniejszą, bo dotyczy 737 rodzin w powiecie i aż 2353 osób. Ubóstwo powoduje zaburzenia w wykonywaniu podstawowych funkcji rodzin i pogłębia ich dysfunkcyjność. Czynnikiem sprzyjającym trwaniu rodziny w ubóstwie są: niskie wykształcenie i brak kwalifikacji. Ubóstwo i życie na poziomie minimum egzystencji powoduje, że wydatki mieszkaniowe i żywność pochłaniają cały budżet rodzin. Konsekwencją jest oszczędny tryb życia, co przejawia się w ograniczaniu do minimum potrzeb żywieniowych i kupowaniu artykułów niskiej jakości, co z kolei prowadzi do wielu schorzeń, a w konsekwencji wymaga kosztowniejszego leczenia, bądź niejednokrotnie prowadzi do niepełnosprawności. Wówczas ograniczona zostaje aktywność zawodowa, a podwyższają się koszty leczenia lub rehabilitacji. Tak więc istotne znaczenie mają tutaj czynniki zewnętrzne, które oddziałując na rodzinę potęgują problemy i zaburzają jej funkcjonowanie. Najbardziej niepokojące jest zjawisko dziedziczenia ubóstwa, co przejawia się w biernej postawie i trwaniu w ubóstwie nawet mimo pojawiających się w perspektywie zmian. Stąd też istotnym problemem jest, by szybko i skutecznie udzielić właściwej pomocy.

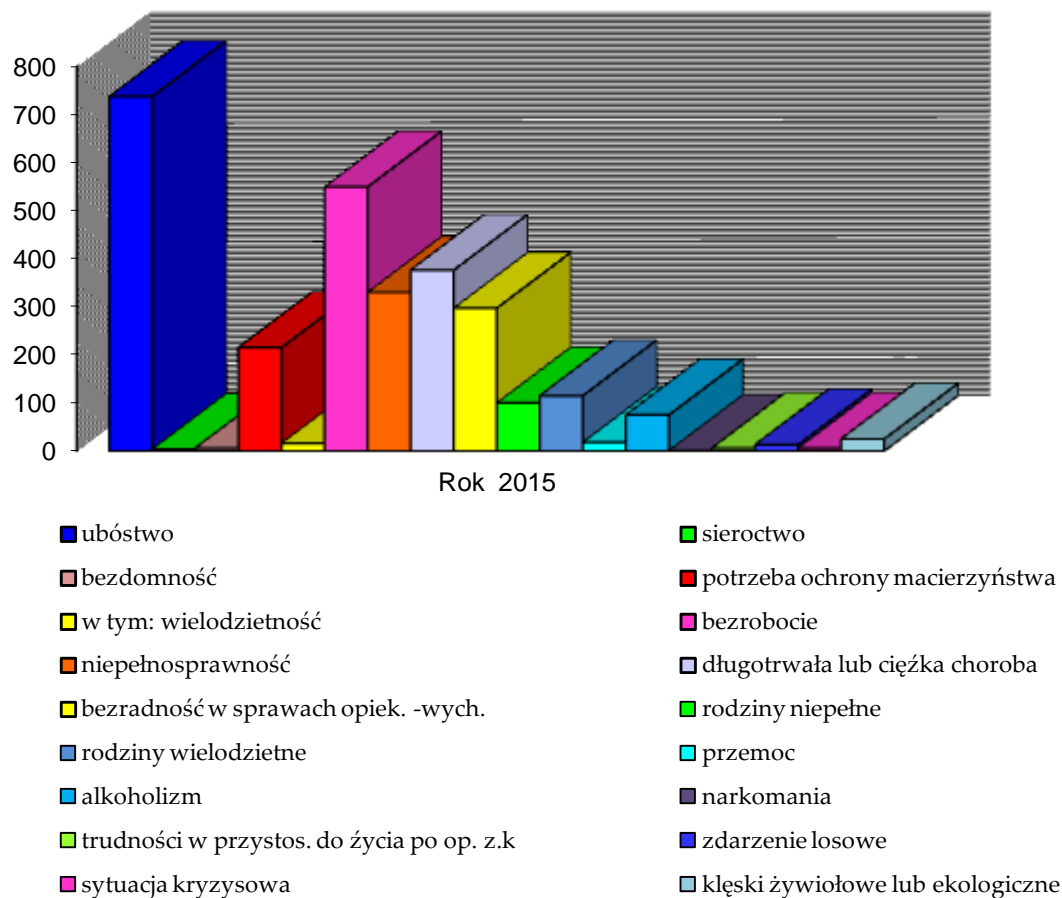
Identyfikację najczęściej występujących powodów przyznawania pomocy społecznej przez miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu wysokomazowieckiego przedstawia tabela nr 11.

Tabela 11. Identyfikacja najczęstszych powodów przyznania pomocy przez ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu w 2015 roku

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
ubóstwo	737	2353
sieroctwo	4	13
bezdomność	6	6
potrzeba ochrony macierzyństwa:	215	1253
- w tym wielodzietność	189	1138
bezrobocie	549	1720
niepełnosprawność	330	833
długotrwała lub ciężka choroba	376	1058
bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych ogółem, w tym:	296	1335
- rodziny niepełne	100	357
- rodziny wielodzietne	115	714
przemoc w rodzinie	18	69
potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0
alkoholizm	75	183
narkomania	1	1
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	6	14
trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0	0
zdarzenia losowe	13	42
sytuacja kryzysowa	6	19
klęska żywiołowa lub ekologiczna	25	78

Dane: Miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej z powiatu wysokomazowieckiego

Wykres 5. Powody przyznawania pomocy społecznej

Jak wynika z powyższych danych, drugą co do wielkości przyczyną korzystania z pomocy społecznej jest bezrobocie, kolejnymi długotrwała i ciężka choroba, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, potrzeba ochrony macierzyństwa. Pozostałe przyczyny udzielania pomocy występują sporadycznie.

Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego dotyczy w szczególności rodzin wielodzietnych, niepełnych, a także tych, w których rodzice dzieci i młodzieży w wieku 0 - 18 lat nie wykonują właściwie obowiązków rodzicielskich, często z powodu: alkoholizmu, narkomanii. Największe konsekwencje związane z trudnościami, jakie przeżywa rodzina, skupiają się na dzieciach i młodzieży.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, wprowadziła do systemu pomocy społecznej funkcję asystenta rodziny. Jest to nowe

rozwiązanie i w założeniu ma on pełnić inną rolę niż pracownik socjalny. Asystent ma być bliżej rodziny i jej problemów, a jego elastyczny, nienormowany czas pracy powinien być dostosowany do rytmu życia rodziny i jej realnych potrzeb. Jego rola polega na niesieniu pomocy rodzinom dysfunkcyjnym, z małoletnimi dziećmi, w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, socjalnych, w tym w prowadzeniu gospodarstwa domowego, planowaniu wydatków i innych obowiązkach rodzicielskich. Potrzeba jego zatrudnienia ustaje wraz z osiągnięciem przez rodzinę umiejętności samodzielnego, prawidłowego wypełniania funkcji opiekuńczo – wychowawczych. Asystent może zostać skierowany zarówno do rodzin biologicznych jak i zastępczych-spokrewnionych. Rodzin pozostających pod opieką asystenta nie może być więcej niż 15. Ustawa zobowiązuje asystentów m.in. do sporządzania planów pracy, ocen sytuacji rodziny oraz opinii na potrzeby sądu.

W świetle cytowanej Ustawy, rola asystenta polega na całościowym wspieraniu rodziny wychowującej dzieci, zagrożonej wykluczeniem społecznym, poprzez zmianę stosunku osób w rodzinie do własnej sprawności, podniesienie ich samooceny, wzbudzenie wiary we własne siły, a także pomoc w wykonywaniu najprostszych czynności, składających się na proces prowadzenia gospodarstwa domowego. Nadrzędnym celem jego pracy jest pomoc rodzinie w zachowaniu jej integralności, przeciwdziałanie konieczności umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej, poprzez pomoc w osiągnięciu przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej, umożliwiającej jej wychowywanie dzieci. Jego praca powinna wspomagać rozwój kompetencji wszystkich członków rodziny – rodziców i dzieci, czemu będzie sprzyjało indywidualne podejście do rodziny i jej problemów. W sytuacji, gdy dojdzie, mimo wszystko, do czasowego umieszczenia dzieci poza rodziną biologiczną, praca asystenta z rodziną musi być kontynuowana. Wówczas zadaniem asystenta staje się nie tylko praca z rodziną w miejscu zamieszkania, ale również współpraca z rodziną zastępczą lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, odpowiedzialnym za dziecko umieszczone w instytucji sprawującej pieczę zastępczą, będącej w gestii powiatu, oraz z sądem.

Liczbę zatrudnionych asystentów rodziny oraz rodziny z problemami opiekuńczo-wychowawczymi w poszczególnych miastach i gminach powiatu przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12. Rodziny z problemami opiekuńczo – wychowawczymi oraz asystenci rodziny zatrudnieni w poszczególnych miastach i gminach.

L.p	Miasto/Gmina	2010		2012		2015	
		Liczba rodzin z problemami op.-wych.	Liczba asystentów rodziny	Liczba rodzin z problemami op.-wych.	Liczba asystentów rodziny	Liczba rodzin z problemami op.-wych.	Liczba asystentów rodziny
1.	Wysokie Mazowieckie - <i>Miasto</i>	16	0	18	0	21	1
2.	Ciechanowiec	33	0	33	0	31	1
3.	Czyżew	5	0	5	0	4	0
4.	Klukowo	9	0	10	0	15	1
5.	Kobylin Borzymy	5	0	5	0	4	0
6.	Kulesze Kościelne	35	0	37	0	51	1
7.	Nowe Piekuty	5	0	7	0	8	1
8.	Sokoły	3	0	4	0	4	0
9.	Szepietowo	8	0	11	0	12	1
10.	Wysokie Mazowieckie - <i>Gmina</i>	29	0	21	0	33	0
	RAZEM	148	0	151	0	171	6

Dane: Miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej z powiatu wysokomazowieckiego

Z powyższej tabeli wynika, że w sześciu ośrodkach pomocy społecznej na terenie powiatu zatrudnia się asystenta rodziny, tj. miasta Wysokie Mazowieckie, Ciechanowiec i Szepietowo oraz gminy Nowe Piekuty, Kulesze Kościelne, Klukowo. Pozostałe ośrodki brak zatrudnienia asystentów rodziny tłumaczą tym, iż w przypadku wystąpienia problemów w tym zakresie – problemy te będą rozwiązywać aktualnie zatrudnieni pracownicy OPS-u.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckim podejmuje działania na rzecz osób i rodzin uczestnicząc w realizacji skierowanych do nich programów i projektów. W latach 2008-2015 w partnerstwie z Powiatowym Urzędem Pracy w Wysokiem Mazowieckim i ośrodkami pomocy społecznej realizowało projekt „Aktywizacja zawodowa szansą dla osób korzystających z pomocy społecznej” w ramach Programu Operacyjnego

Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.1 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji, Poddziałanie 7.1.2 Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie.

Głównym celem projektu było zaktywizowanie osób bezrobotnych, poszukujących pracy lub nie pozostających w zatrudnieniu, którzy są w wieku aktywności zawodowej i korzystają ze świadczeń pomocy społecznej, umożliwiające im powrót do życia społecznego i zawodowego oraz wsparcie ich otoczenia.

Cele szczegółowe projektu:

1. Umożliwienie rehabilitacji zawodowo – społecznej osób korzystających z pomocy społecznej poprzez aktywną integrację na zasadach zbliżonych do kontraktu socjalnego.
2. Upowszechnienie aktywnej integracji i pracy socjalnej.

Działanie projektu oparte było na zadaniu Aktywna integracja. Zadanie to przewidywało zrealizowanie dla uczestników następujących ścieżek reintegracji w ramach umowy analogicznej do kontraktu socjalnego:

- a) wsparcie psychologiczne mające na celu wzmocnienie motywacji uczestników do podjęcia działań na rzecz zmiany swojej sytuacji;
- b) doradztwo zawodowe, jako usługę wspierającą aktywizację zawodową poprzez między innymi udzielenie uczestnikom pomocy w określeniu potrzeb szkoleniowych w celu podniesienia kwalifikacji i kompetencji poszukiwanych na rynku pracy, określenie zainteresowań i uzdolnień zawodowych klienta, barier uniemożliwiających mu znalezienie pracy;
- c) szkolenia z umiejętności poszukiwania pracy mające na celu przygotowanie uczestnika do lepszego radzenia sobie w poszukiwaniu i podejmowaniu zatrudnienia;
- d) szkoleń według indywidualnych potrzeb wynikających ze współpracy z doradcą zawodowym, mających pomóc w zdobyciu zawodu lub przygotowania zawodowego, podniesienia kluczowych lub zdobywania nowych kompetencji i umiejętności zawodowych, umożliwiających aktywizację zawodową;
- e) objęcie uczestników indywidualnym pośrednictwem pracy w celu zwiększenia ich szans na znalezienie zatrudnienia.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem realizuje zadanie powiatu w zakresie doskonalenia kadry pomocy społecznej z terenu powiatu. W latach 2010-2015 przeprowadziło następujące szkolenia:

- 1) „Rola pracownika socjalnego w systemie wsparcia osoby niepełnosprawnej w środowisku lokalnym”,
- 2) „Stres w pracy”,
- 3) „Młode pokolenie a substancje psychoaktywne”,
- 4) „Jak osiągnąć porozumienia w rodzinie”,
- 5) „Młodzież z obszarów zmarginalizowanych”,
- 6) „Specyfika pracy z rodziną z problemem alkoholowym i przemocą”.

TENDENCJE I PROGNOZY SYSTEMU POMOCY SPOŁECZNEJ:

- Wśród utrzymujących się w okresie 2010-2015 problemów socjalnych dominują w gminach powiatu: ubóstwo, bezrobocie i niepełnosprawność, a także bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.
- W odpowiedzi na potrzeby rodzin w powiecie, sześć samorządów gminnych zatrudnia asystentów rodziny tj. miasta Wysokie Mazowieckie, Ciechanowiec i Szepietowo oraz gminy Nowe Piekuty, Kulesze Kościelne, Klukowo. Pozostałe Ośrodki Pomocy Społecznej, brak zatrudnienia asystentów rodziny tłumaczą tym, iż w przypadku wystąpienia problemów w tym zakresie – problemy te będą rozwiązywać aktualnie zatrudnieni pracownicy OPS-u.
- Mieszkańcy powiatu otrzymywali w latach 2010-2015 w formie pieniężnej i niepieniężnej wsparcie ośrodków pomocy społecznej, a także innych instytucji usługowych – Środowiskowych Domów Samopomocy, WTZ, domu pomocy społecznej, schronisk oraz świetlic dla dzieci.
- Powiat w latach 2010-2015 rozwinął infrastrukturę pomocową, choć w perspektywie demograficznej można przewidywać niewystarczającą liczbę usług opiekuńczych i specjalistycznych, które mogłyby pomóc w utrzymaniu osób starszych i niepełnosprawnych w środowisku.

Należy wykorzystać nową perspektywę pomocową EFS I EFRR w celu rozwoju innowacyjnych projektów przeciwdziałania ubóstwu i integracji społecznej.

5. SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ

Od 01 stycznia 2012 roku weszły w życie nowe kierunki rozwiązań dotyczące pieczy zastępczej, tj. przejście zadań pieczy zastępczej z ustawy o pomocy społecznej do ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Głównym założeniem ustawy jest zorganizowanie skutecznej pomocy dla rodzin przeżywających trudności w opiekowaniu się i wychowaniu dzieci poprzez system wsparcia na poziomie gminy (asystenci rodzinni, rodziny wspierające, placówki opiekuńczo - wychowawcze wsparcia dziennego), a na poziomie powiatu (organizator pieczy zastępczej, koordynatorzy, rodziny zastępcze, całodobowe placówki opiekuńczo - wychowawcze) oraz na poziomie samorządu województwa (ośrodki adopcyjne, interwencyjne ośrodki preadopcyjne, regionalne placówki opiekuńczo - terapeutyczne).

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 575 z późn. zm.) w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców biologicznych, dziecko umieszcza się w pieczy zastępczej, którą organizuje powiat.

Rada Powiatu Wysokomazowieckiego przyjęła do realizacji Powiatowy Program Rozwoju Pieczy Zastępczej w Powiecie Wysokomazowieckim na lata 2016-2018. Założone w programie cele służą rozwojowi pieczy zastępczej zapewniającej każdemu dziecku całkowite lub częściowe pozbawienie opieki rodziców, umożliwienie stabilnego i bezpiecznego środowiska wychowawczego.

System pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców.

Organizatorem rodzinnej pieczy zastępczej jest wyznaczona przez starostę jednostka organizacyjna powiatu lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Zgodnie z Zarządzeniem Nr 18/11 Starosty Wysokomazowieckiego z dnia 6 grudnia 2011 roku na organizatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznaczono Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny

i systemie pieczy zastępczej, od 1 stycznia 2012 roku nastąpił nowy podział rodzin zastępczych według, którego formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

- 1) rodzina zastępcza:
 - a) spokrewniona,
 - b) niezawodowa,
 - c) zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowa specjalistyczna;
- 2) rodzinny dom dziecka,
- 3) rodziny pomocowe.

Zapisy w ustawie stworzyły nową definicję i rodzaje rodzin zastępczych.

Rodziny zastępcze:

- 1) **spokrewnione** - tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim będący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka - czyli dziadkowie i rodzeństwo dziecka,
- 2) **zawodowe lub niezawodowe** - tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, niebędący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka,
- 3) **rodziny pomocowe** – mogą sprawować opiekę nad dzieckiem w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub rodzinny dom dziecka.

Tabela 13. Rodziny zastępcze w powiecie wysokomazowieckim w latach 2010, 2012 i 2015

Rok	Liczba rodzin zastępczych ogółem	Liczba dzieci ogółem	Rodziny zastępcze					
			spokrewnione		niespokrewnione od 01.01.2012 roku niezawodowe		zawodowe od 01.01.2012 roku	
			Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci	Liczba rodzin	Liczba dzieci
2010	49	83	41	60	8	23	-	-
2012	49	83	32	49	17	34	-	-
2015	34	62	22	37	9	14	3	11

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Z powyższej tabeli wynika, że liczba rodzin zastępczych i dzieci umieszczonych w tych rodzinach na terenie powiatu ma tendencję spadkową, w 2010 roku wynosiła 49 rodzin i 83 dzieci a w 2015 roku 34 rodziny i 62 dzieci. Liczba rodzin spokrewnionych się zmniejsza, natomiast od 01.01.2012 roku powstały 3 rodziny zawodowe.

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznaczonego przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynator rodzinnej pieczy nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka. W stosunku do rodzin zastępczych nie objętych opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, zadania koordynatora wykonuje organizator rodzinnej pieczy zastępczej.

Wszystkie rodziny zastępcze oraz dzieci przebywające w tych rodzinach są objęte opieką przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Poza udzielaniem świadczenia pieniężnego, Centrum utrzymuje stałe kontakty z rodzinami zastępczymi i pełni nadzór nad przebiegiem rozwoju i warunkami życia dzieci. Spotyka się z rodzinami zastępczymi celem ustalenia, w jakim stopniu wywiązywały się one z powierzonych im funkcji opiekuńczo – wychowawczych, dokonuje ocen rodzin zastępczych.

Dzieci wychowywane w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo – wychowawczych, po osiągnięciu pełnoletności, stają się osobami usamodzielnianymi. Wybór usamodzielnienia należy zawsze do młodego człowieka w uzgodnieniu z opiekunem usamodzielnienia. Może dalej pozostać w rodzinie zastępczej kontynuując naukę, bądź opuścić rodzinę zastępczą i również kontynuować naukę. Wówczas otrzymuje pomoc na kontynuowanie nauki nawet do 25 roku życia. Jeżeli plany życiowe związane są z pracą zawodową, wówczas osoba usamodzielniana otrzymuje pomoc na usamodzielnienie i pomoc na zagospodarowanie.

Poniższe tabele przedstawiają liczbę wychowanków i kwoty wypłaconej pomocy pieniężnej w latach 2010, 2012 i 2015 na usamodzielnienie, zagospodarowanie i kontynuowanie nauki. Z danych wynika ciągle rosnąca liczba wychowanków korzystających z pomocy.

Tabela 14. Pomoc pieniężna na usamodzielnienie wypłacana w latach 2010, 2012 i 2015

Rok	Liczba wychowanków	
	rodzin zastępczych	placówek opiekuńczo - wychowawczych
2010	2	-
kwota	9 882 zł	-
2012	1	-
kwota	3 300 zł	-
2015	5	-
kwota	14 840,43	-

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Tabela 15. Pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej udzielana w poszczególnych latach

Rok	Liczba wychowanków	
	rodzin zastępczych	placówek opiekuńczo - wychowawczych
2010	3	-
kwota	11 882 zł	-
2012	1	-
kwota	1 500 zł	-
2015	5	-
kwota	14 382 zł	-

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Tabela 16. Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki wypłacana w latach 2010, 2012 i 2015

Rok	Liczba wychowanków	
	rodzin zastępczych	placówek opiekuńczo - wychowawczych
2010	14	2
kwota	57 316 zł.	7 642 zł
2012	18	3
kwota	70 641 zł	9 430 zł
2015	26	3
kwota	113 912,31 zł.	5 258,07 zł

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Dzieci częściowo bądź całkowicie pozbawione opieki rodzicielskiej umieszczane są w rodzinach zastępczych bądź w placówkach opiekuńczo - wychowawczych. W pierwszej kolejności czynione są starania, aby dziecko umieścić w rodzinie zastępczej, a dopiero wówczas, gdy nie ma kandydatów na rodziców zastępczych dla danego dziecka, umieszczane jest ono w placówce opiekuńczo - wychowawczej.

Na terenie powiatu wysokomazowieckiego nie funkcjonuje placówka opiekuńczo - wychowawcza. W przypadku konieczności umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo - wychowawczej, powiat wysokomazowiecki po ustaleniu miejsca zawiera porozumienie w sprawie umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo - wychowawczej z innym powiatem, na którego terenie funkcjonuje placówka opiekuńczo - wychowawcza. Na dzień 31 grudnia 2015 roku w placówce opiekuńczo - wychowawczej funkcjonującej na terenie innego powiatu przebywało 6 dzieci z terenu powiatu wysokomazowieckiego.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem organizuje szkolenia rodzin zastępczych. W latach 2010-2015 odbyły się następujące szkolenia:

- 1) „Jak zapewnić dziecku bezpieczeństwo emocjonalne”
- 2) „Młode pokolenie a substancje psychoaktywne”
- 3) „Jak rozwiązywać konflikty”.

TENDENCJE I PROGNOZY OBSZARU PIECZY ZASTĘPCZEJ:

- W latach 2010 – 2015 nastąpił spadek liczby rodzin zastępczych i dzieci w nich umieszczonych, z liczby 49 rodzin w 2010 do 34 w roku 2015. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że funkcjonuje mniej rodzin spokrewnionych, natomiast zostały założone 3 rodziny zawodowe.
- W strukturze rodzin zastępczych przeważają rodziny zastępcze spokrewnione z dzieckiem - 22 rodziny z 34 (65%).
- Powiat nie posiada własnej placówki opiekuńczo-wychowawczej, stąd niewiele dzieci jest umieszczanych w takiej formie. Z punktu widzenia ustawy o wspieraniu rodziny to właśnie piecza zastępcza rodzinna powinna być modelowym wzorem dla dzieci, które nie mogą wychowywać się w rodzinie pochodzenia.
- Należy utrzymać taką tendencję w konstruowaniu rodzinnej pieczy na terenie powiatu.
- Zmniejsza się liczba usamodzielnianych wychowanków po ukończeniu 18 roku życia – np. w roku 2015 z 29 dzieci jedynie 3 było wychowankami placówek, pozostałe 26 to dzieci usamodzielniane opuszczające rodziny zastępcze.
- Jedną z najważniejszych przyczyn umieszczania dzieci w pieczy zastępczej są uzależnienia rodziców (alkohol), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, niewielki procent stanowi brak rodziców lub jednego z rodziców, jako powód umieszczenia w pieczy zastępczej.

Analiza programów usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej wskazuje, iż brak jest pełnego zestawu narzędzi dla zapewnienia usamodzielnianemu wszechstronnego wsparcia. Celowe jest podejmowanie działań wspierających proces usamodzielnienia, aby mógł on przebiegać w szerszym zakresie i w bardziej efektywny sposób, umożliwiający młodym osobom rozpoczęcie samodzielnego życia.

6. PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY W RODZINIE

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem realizuje *Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2010-2020* oraz *Program działań profilaktycznych mających na celu udzielanie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci zagrożonych przemocą w rodzinie w Powiecie Wysokomazowieckim na lata 2013-2020*.

W ramach realizacji powyższych programów, Centrum podejmuje działania mające na celu zmniejszenie skali przemocy w rodzinie. PCPR w miarę swoich możliwości i kompetencji wspiera rodziny w przewycięzaniu sytuacji kryzysowej. Umożliwia korzystanie z porad socjalnych, prawnych, psychologicznych i pedagogicznych dla osób dorosłych i dzieci. W siedzibie Centrum na tablicy ogłoszeń na bieżąco wywiesza się wszelkie dostępne informacje dotyczące zjawiska przemocy. Udostępnia się opracowania, ulotki i broszury pozyskane z innych źródeł, jak i własne opracowania. Ponadto PCPR współpracuje i kontaktuje się z innymi instytucjami i organizacjami z terenu powiatu wysokomazowieckiego, celem realizacji założeń w/w programów, tj. ośrodkami pomocy społecznej, Komendą Powiatową Policji w Wysokiem Mazowieckiem, szkołami i innymi placówkami oświatowymi, organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz rodziny z terenu powiatu, Prokuraturą Rejonową w Wysokiem Mazowieckiem, zespołami interdyscyplinarnymi, gminnymi komisjami rozwiązywania problemów alkoholowych, Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w Wysokiem Mazowieckiem oraz Sądem Rejonowym w Wysokiem Mazowieckiem. Ponadto Powiatowe Centrum corocznie organizuje „Święto Dziecka i Rodziny”, które zgodnie z założeniami programu promuje wzorce w zakresie spędzania czasu wolnego, realizowania zainteresowań, sportu i rekreacji. W imprezie udział biorą rodziny zastępcze funkcjonujące na terenie powiatu wysokomazowieckiego wraz z dziećmi umieszczonymi w pieczy zastępczej, uczniowie szkół podstawowych oraz uczestnicy Warsztatów Terapii Zajęciowej w Starych Raciborach.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem w 2012 roku oraz w 2015 roku w ramach realizacji programu profilaktycznego przeprowadziło profilaktyczne zajęcia warsztatowe wśród uczniów Zespołu Szkół w Sokołach oraz uczniów

Szkoły Podstawowej w Wysokiem Mazowieckiem. Poruszona została tematyka przemocy, tolerancji i uzależnień. Temat zajęć dla uczniów Szkoły Podstawowej w Wysokiem Mazowieckiem, pt: „Twoja niemoc wspiera przemoc”, poruszał zagadnienia dotyczące przemocy oraz agresji wśród dzieci i młodzieży. Uczniowie zapoznali się z pojęciem przemocy oraz jej formami, dowiedzieli się, czym jest cyberprzemoc i jak nie stać się jej ofiarą. Na zajęciach zostały przedstawione różne sytuacje przemocowe, ich rodzaje i następstwa, które uświadomiły uczniom istotę i zagrożenia związane ze zjawiskiem przemocy. Uczniowie zapoznali się także ze sposobami walki z przemocą, przez co dowiedzieli się, gdzie szukać pomocy. W zajęciach wykorzystano prezentację multimedialną, film edukacyjny, koperty z przygotowanym zadaniem dla uczniów oraz kartki z pytaniami do filmu.

Centrum w ramach działań edukacyjnych, w zakresie zjawiska przemocy oraz podwyższenia wiedzy i kwalifikacji przedstawicieli grup zawodowych stykających się z problemem przemocy, corocznie organizuje szkolenia. Pracownicy Centrum również podnoszą swoje kwalifikacje i uczestniczą w szkoleniach z zakresu przemocy. W 2015 roku pracownicy Powiatowego Centrum Pomocy w Rodzinie uczestniczyli w szkoleniu z zakresu przeciwdziałania przemocy wobec osób niepełnosprawnych i starszych, zorganizowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem od 2013 roku realizowało również **program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie**. Na realizację programu w 2015 roku przeznaczono środki pochodzące z budżetu państwa w wysokości **12 690 zł**. Do udziału w programie przystąpiło 15 sprawców przemocy w rodzinie, z czego 11 ukończyło pełen cykl zajęć. Głównym realizatorem programu było Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem. Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne zostały przeprowadzone przez profesjonalną kadrę, posiadającą doświadczenie w realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Z napływających do Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie informacji wynika, iż istnieje zapotrzebowanie na realizowanie tego typu oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Tabela 17. Liczba procedur „Niebieskie Karty” w powiecie wysokomazowieckim w latach 2010, 2012 i 2015

Wyszczególnienie	Liczba procedur „Niebieskie Karty”		
	2010	2012	2015
Wysokie Mazowieckie <i>- Miasto</i>	0	13	37
Ciechanowiec	0	21	20
Czyżew	3	14	19
Klukowo	0	5	19
Kobylin Borzymy	0	5	5
Kulesze Kościelne	4	8	14
Nowe Piekuty	0	10	21
Sokoły	0	11	17
Szepietowo	30	9	18
Wysokie Mazowieckie <i>- Gmina</i>	10	16	13
Powiat Wysokomazowiecki	47	112	183

Dane: Miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej z powiatu wysokomazowieckiego

Na terenie powiatu wysokomazowieckiego przemoc w rodzinie występuje w rodzinach o różnym statusie społecznym. Często łączy się z problemem nadużywania alkoholu, niskimi dochodami finansowymi, małą świadomością społeczną. Praktycznie ofiary przemocy boją się, a niejednokrotnie wstydzą się o tym mówić i rozgłaszać. Trudno jest im w tych sprawach zeznawać w sądzie i dlatego wolą, aby przemoc ta trwała. Tylko bardzo zdeterminowane ofiary przemocy decydują się na jej przerwanie, poprzez zgłoszenie tego faktu odpowiednim organom. Dlatego należy zdawać sobie sprawę, iż w dalszym ciągu nie jest możliwe oszacowanie skali zjawiska z powodu braku rzetelnych danych. Nadal brak także diagnozy problemu w odniesieniu do poszczególnych grup ofiar: osób starszych, niepełnosprawnych i dzieci.

W powiecie wysokomazowieckim zjawisko przemocy ciągle wzrasta. Pracownicy powiatowego centrum pomocy rodzinie wspólnie z miejskimi i gminnymi ośrodkami pomocy społecznej oraz policją prowadzą sprawy, w których wykorzystywana jest procedura i dokumentacja „Niebieskiej Karty”.

PROGNOZY OBSZARU PRZEMOCY:

- W skali powiatu w latach 2010 – 2015 liczba rodzin objętych procedurą „Niebieskiej Karty” ciągle wzrasta, od 47 w roku 2010 przez 112 w roku 2012 do 183 w roku 2015. Wzrost ten można przypisać większej świadomości społecznej.
- Powiat podejmował działania mające na celu zmniejszenie skali przemocy w rodzinie, realizując od 2013 program korekcyjno-terapeutyczny dla sprawców, poradnictwo socjalne, prawne, psychologiczne, pedagogiczne dla osób dorosłych i dzieci.
- Uczestnictwo osób doświadczających przemocy oraz sprawców w działaniach pomocowych związane jest z edukacją i wzrostem świadomości społecznej. Należy kontynuować i wzmacniać działania edukacyjno-terapeutyczne.
- Na terenie gmin występuje mniejsza niż w mieście Wysokie Mazowieckie dostępność do wsparcia terapeutycznego, pomocowego i profilaktycznego w zakresie przeciwdziałania przemocy.
- Funkcjonujące zespoły interdyscyplinarne w gminach pełnią właściwie swoje funkcje diagnostyczno-pomocowe, choć ich działania nie są wystarczające.

7. NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

Powszechnie uważa się, że niepełnosprawność jest jednym z głównych problemów współczesnego świata. Istotnym czynnikiem, który wyznacza jego rangę jest liczebność zbiorowości osób niepełnosprawnych. Szacunkowo przyjmuje się, że osoby te stanowią 14,3% ogółu społeczeństwa. Przyczyny niepełnosprawności są bardzo złożone. Za główne jednak należy uznać zagrożenie chorobami cywilizacyjnymi, słabość systemu promocji zdrowia i opieki medycznej, trudne warunki pracy, zagrożenia komunikacyjne oraz niską świadomość zdrowotną społeczeństwa i niską ocenę zdrowia, jako wartości samej w sobie. Wiedza, kim są osoby niepełnosprawne, jak funkcjonują, jakie mają potrzeby jest wciąż niewielka. Wiemy, że jest to zbiorowość zróżnicowana, nie tylko pod względem stopnia niepełnosprawności, który to w sposób ogólny klasyfikuje osoby niepełnosprawne. Ważne są również inne cechy, jak rodzaj i typ niepełnosprawności, ocena możliwości wykonywania pracy, integracja ze środowiskiem. Osoby niepełnosprawne oraz rodziny z osobami niepełnosprawnymi są narażone na zwiększone występowanie niedostatku, ubóstwa, niewydolności opiekuńczej i wychowawczej. Specyfiką rodzin z osobami niepełnosprawnymi jest to, że problem inwalidztwa jednego z członków dotyczy całej rodziny we wszystkich jej funkcjach, dlatego cała rodzina powinna doświadczać pomocy. Niepełnosprawność jest jednym z najbardziej złożonych problemów społecznych. Na społeczeństwie obywatelskim spoczywa obowiązek wyrównywania szans życiowych osób niepełnosprawnych oraz przeciwdziałania ich dyskryminacji zarówno społecznej jak i zawodowej.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych definiuje niepełnosprawność, jako trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

Zgodnie z ustawą ustala się trzy stopnie niepełnosprawności, które stosuje się do realizacji celów ustawowych:

- lekki,
- umiarkowany,
- znaczny.

Do **znacznego stopnia niepełnosprawności** zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

Ustawa definiuje **niezdolność do samodzielnej egzystencji**, jako naruszenie sprawności organizmu w stopniu uniemożliwiającym zaspokajanie bez pomocy innych osób podstawowych potrzeb życiowych, za które uważa się przede wszystkim samoobsługę, poruszanie się i komunikację.

Do **umiarkowanego stopnia niepełnosprawności** zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych.

Do **lekkiego stopnia niepełnosprawności** zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności, jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fizyczną, lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.

W powiecie wysokomazowieckim funkcjonuje Powiatowy Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności, który na podstawie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 z późn. zm.), oraz w oparciu o rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania, o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz.U. z 2015 r. poz. 1110), wydaje odpowiednio orzeczenia o:

1. niepełnosprawności osób, które nie ukończyły 16 roku życia;
2. stopniu niepełnosprawności osób, które ukończyły 16 rok życia;
3. wskazaniach do ulg i uprawnień osób posiadających orzeczenia o inwalidztwie lub niezdolności do pracy, zwanymi „orzeczeniami o wskazaniach do ulg i uprawnień”.

W oparciu o dane statystyczne przygotowane przez Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności w Wysokiem Mazowieckiem dokonano analizy danych dotyczących

wydanych orzeczeń dla mieszkańców powiatu wysokomazowieckiego w latach 2010, 2012 i 2015.

Tabela 18. Liczba wydanych orzeczeń dla osób powyżej 16 roku życia

Lp.	Stopień niepełnosprawności	Liczba wydanych orzeczeń		
		2010	2012	2015
1.	Lekki	115	86	140
2.	Umiarkowany	210	248	270
3.	Znaczny	157	272	135
	Ogółem	482	606	545

Dane: Powiatowy Zespół d.s Orzekania o Niepełnosprawności w Wysokim Mazowieckiem

Tabela 19. Liczba wydanych orzeczeń wg wieku i płci

Rok	Liczba wydanych orzeczeń					
	Wiek				Płeć	
	16-25	26-40	40-60	60 i więcej	K	M
2010	64	53	168	197	231	251
2012	69	52	161	324	314	292
2015	54	63	176	252	267	278

Dane: Powiatowy Zespół d.s Orzekania o Niepełnosprawności w Wysokim Mazowieckiem

Tabela 20. Liczba wydanych orzeczeń wg wykształcenia i zatrudnienia

Rok	Liczba wydanych orzeczeń						
	Wykształcenie					Zatrudnienie	
	Mniej niż podst.	Podst.	Zasadnicze	Średnie	Wyższe	Tak	Nie
2010	67	193	102	93	27	39	443
2012	67	280	107	123	29	61	545
2015	47	183	148	125	42	7	538

Dane: Powiatowy Zespół d.s Orzekania o Niepełnosprawności w Wysokim Mazowieckiem

Tabela 21. Liczba wydanych orzeczeń według wieku dziecka

Lp.	Wiek dziecka	Liczba wydanych orzeczeń		
		2010	2012	2015
1.	0-3	26	31	33
2.	4-7	30	20	36
3.	8-16	54	59	41
	Ogółem	110	110	110

Dane: Powiatowy Zespół d.s Orzekania o Niepełnosprawności w Wysokim Mazowieckiem

Tabela 22. Liczba wydanych orzeczeń według przyczyn niepełnosprawności i wieku

Przyczyny niepełnosprawności	Liczba wydanych orzeczeń					
	Osoby przed 16 rokiem życia			Osoby po 16 roku życia		
	2010	2012	2015	2010	2012	2015
01-U upośledzenie umysłowe	10	6	6	38	11	13
02-P choroby psychiczne	4	3	3	60	49	42
03-L zaburzenia głosu, mowy i choroby słuchu	7	9	5	78	67	71
04-O choroby narządu wzroku	3	7	9	8	23	12
05-R upośledzenie narządu ruchu	7	9	7	86	136	130
06-E epilepsja	7	8	8	10	8	9
07-S choroby układu oddechowego i krążenia	16	19	11	54	117	82
08-T choroby układu pokarmowego	2	1	2	8	5	24
09-M choroby układu moczowo-płciowego	9	9	3	11	14	27
10-N choroby neurologiczne	21	19	27	68	88	86
11-I inne	12	10	18	60	87	46
12-C całościowe zaburzenia rozwojowe	12	10	11	1	1	3
Ogółem	110	110	110	482	606	545

Dane: Powiatowy Zespół d.s Orzekania o Niepełnosprawności w Wysokim Mazowieckiem

Tabela 23. Liczba i cel przyjętych wniosków - osoby po 16 roku życia

Lp.	Liczba i cel złożenia wniosku	2010	2012	2015
1.	Odpowiednie zatrudnienie	62	82	97
2.	Szkolenie	1	2	0
3.	Uczestnictwo w terapii zajęciowej	10	5	3
4.	Konieczność zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	129	158	109
5.	Korzystanie z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji	102	177	95
6.	Zasiłek stały	0	0	0
7.	Zasiłek pielęgnacyjny	138	119	128
8.	Korzystanie z karty parkingowej	16	24	110
9.	Inne	23	56	35
Ogółem		481	623	577

Dane: Powiatowy Zespół d.s Orzekania o Niepełnosprawności w Wysokiem Mazowieckiem

Tabela 24. Liczba i cel przyjętych wniosków - osoby przed 16 rokiem życia

L.p.	Liczba i cel złożenia wniosku	2010	2012	2015
1.	Zasiłek pielęgnacyjny	122	121	113
2.	Zasiłek stały	0	0	5
3.	Inne	0	0	10
Ogółem		266	175	166

Dane: Powiatowy Zespół d.s Orzekania o Niepełnosprawności w Wysokiem Mazowieckiem

Z powyższych danych wynika, że najliczniejszą grupą osób niepełnosprawnych w powiecie wysokomazowieckim, które w latach 2010, 2012 i 2015 otrzymały orzeczenia, stanowią osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Najczęstszą przyczyną niepełnosprawności wśród osób przed 16 rokiem życia, orzekanych w powiecie w latach 2010-2015 stanowią choroby: neurologiczne, układu oddechowego i krążenia, natomiast wśród osób powyżej 16 roku życia: upośledzenie narządu ruchu, zaburzenia głosu, mowy i słuchu, choroby neurologiczne oraz choroby psychiczne.

W kontekście problemów, trudności i barier, z jakimi zmagają się i na jakie napotykać osoby niepełnosprawne w codziennym życiu, szczególnego znaczenia nabiera rehabilitacja społeczna i zawodowa.

Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych stanowi, że **rehabilitacja osób niepełnosprawnych** oznacza zespół

działań w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym udziale tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej.

Rehabilitacja zawodowa ma na celu ułatwienie osobie uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy.

Rehabilitacja społeczna ma na celu umożliwienie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym. Rehabilitacja społeczna realizowana jest przede wszystkim przez wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej, wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełnienia ról społecznych.

W powiecie wysokomazowieckim zadania dotyczące rehabilitacji społecznej realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, natomiast zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej Powiatowy Urząd Pracy.

Realizacja zadań powiatu z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych odbywa się szczególnie poprzez dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

Wśród wymienionych zadań na szczeblu powiatu, realizowane są następujące formy rehabilitacji społecznej:

- zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przeznaczone osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów,
- uczestnictwo osób niepełnosprawnych i opiekunów do udziału w turnusach rehabilitacyjnych,
- dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
- likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
- szkolenia i przekwalifikowania osób niepełnosprawnych,
- dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej.

Poniższe tabele przedstawiają dane szczegółowe na temat realizowanych w powiecie zadań z zakresu rehabilitacji społecznej.

Tabela 25. Dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych

Liczba przyznanych i wypłaconych dofinansowań	2010	2012	2015
Dla dorosłych osób niepełnosprawnych:	67	80	56
w tym opiekunów	15	13	12
Dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej:	26	28	27
w tym opiekunów	12	13	13
Wypłacone dofinansowanie	70 545 zł	92 761 zł	67 554 zł

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Tabela 26. Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze

Liczba przyznanych i wypłaconych dofinansowań	2010	2012	2015
Osoby dorosłe	140	402	167
na kwotę	88 907 zł	203 722 zł	88 604 zł
Dzieci i młodzież	28	40	29
na kwotę	26 289 zł	39 365 zł	50 287 zł
Zawarte umowy	11	9	7
na kwotę	12 536 zł	13 962 zł	7 880 zł
Z dofinansowania skorzystało:			
kobiet	81	219	108
na kwotę	47 915 zł	105 341 zł	63 104 zł
mieszkańców wsi	230	251	137
na kwotę	81 970 zł	168 447 zł	94 482 zł

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Tabela 27. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych

Liczba przyznanych i wypłaconych dofinansowań	2010	2012	2015
Liczba przeprowadzonych imprez integracyjnych	7	2	2
Na kwotę	5 700 zł	2 515 zł	840 zł

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Ilość zawartych umów w ramach likwidacji barier funkcjonalnych w latach 2010, 2012 i 2015 przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 28. Bariery architektoniczne – wnioski złożone i zrealizowane.

Lata	2010	2012	2015
Ilość zawartych umów	9	20	18
w tym dla dzieci	0	2	3
Kwota wypłacona	47 000 zł	150 580 zł	81 060 zł

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Tabela 29. Bariery w komunikowaniu się – wnioski złożone i zrealizowane.

Lata	2010	2012	2015
Ilość zawartych umów	18	37	22
w tym dla dzieci	5	18	7
Kwota wypłacona	28 902 zł	65 058 zł	23 779 zł

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Tabela 30. Bariery techniczne – wnioski złożone i zrealizowane.

Lata	2010	2012	2015
Ilość zawartych umów	1	1	6
w tym dla dzieci	0	0	3
Kwota wypłacona	5 400 zł	4 000 zł	15 570 zł

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem

Jedną z form rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych jest udział w warsztatach terapii zajęciowej. Warsztaty terapii zajęciowej zmierzają do ogólnego rozwoju i poprawy sprawności, niezbędnych do prowadzenia przez osoby niepełnosprawne niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia na miarę ich indywidualnych możliwości.

Na terenie powiatu funkcjonują dwa Warsztaty Terapii Zajęciowej w Starych Raciborach oraz w Kozarzach. W zajęciach uczestniczy 90 osób niepełnosprawnych z terenu Powiatu Wysokomazowieckiego.

Do zadań samorządu powiatowego finansowanych ze środków PFRON zalicza się zadania z zakresu zatrudniania i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. W roku 2015 Powiatowy Urząd Pracy w Wysokiem Mazowieckiem w ramach aktywizacji zawodowej skierował 2 osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności poszukujące

pracy, niepozostające w zatrudnieniu do pracodawcy na staż, 1 osobę z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności skierował do prac w ramach umowy dotyczącej zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osoby niepełnosprawnej.

Od 2012 roku powiat wysokomazowiecki za pośrednictwem Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokim Mazowieckiem realizuje pilotażowy program „Aktywny samorząd”, którego głównym celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji. Formy i zakres pomocy udzielanej w ramach programu:

1. Moduł I – likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, w tym:

a) **Obszar A** – likwidacja bariery transportowej:

- **Zadanie 1:** pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu,
- **Zadanie 2:** pomoc w uzyskaniu prawa jazdy kategorii B,

b) **Obszar B** – likwidacja barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym:

- **Zadanie 1:** pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania,
- **Zadanie 2:** dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego w ramach programu sprzętu elektronicznego i oprogramowania,

c) **Obszar C** – likwidacja barier w poruszaniu się:

- **Zadanie 1:** pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
- **Zadanie 2:** pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym,
- **Zadanie 3:** pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy, co najmniej na III poziomie jakości,
- **Zadanie 4:** pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanej protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne (co najmniej na III poziomie jakości),

d) **Obszar D** – pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej;

2. Moduł II – pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym;

- a) opłata za naukę (czesne),
 b) dodatek na pokrycie kosztów kształcenia (nie podlega rozliczeniu).

Tabela 31. Rodzaje i formy wsparcia dla osób niepełnosprawnych w ramach pilotażowego Programu „Aktywny Samorząd” w poszczególnych latach

Wyszczególnienie	2010		2012		2015	
	Liczba osób	Kwota wypłacona	Liczba osób	Kwota wypłacona	Liczba osób	Kwota wypłacona
MODUŁ I						
Obszar A Zadanie 1 oprzyrządowanie samochodu	0	0	0	0	0	0
Obszar A Zadanie 2 prawo jazdy kategorii B	0	0	0	0	0	0
Obszar B Zadanie 1 sprzęt elektroniczny, oprogramowanie	0	0	0	0	0	0
Obszar B Zadanie 2 szkolenie komputerowe	0	0	0	0	0	0
Obszar C Zadanie 1 wózek elektryczny	0	0	0	0	0	0
Obszar C Zadanie 2 sprawność techniczna wózka elektrycznego	0	0	1	6 975	0	0
Obszar C Zadanie 3 proteza, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne	0	0	0	0	1	20 000
Obszar C Zadanie 4 sprawność techniczna protezy, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne	0	0	0	0	0	0
Obszar D koszt opieki nad osobą zależną	0	0	0	0	0	0
MODUŁ II pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym	0	0	0	0	20	80 272
RAZEM	0	0	1	6 975	20	100 272

Dane: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokim Mazowieckiem

W powiecie wysokomazowieckim w ramach Programu wyrównywania różnic między regionami w roku 2014 dofinansowany został projekt „Likwidacja barier umożliwiająca poprawę funkcjonowania Przedszkola Miejskiego Nr 2 w Wysokim Mazowieckiem dla osób niepełnosprawnych”. Realizacja powyższego projektu w znacznym stopniu wpłynęła na poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych w powiecie. Dofinansowanie z PFRON wyniosło 32 433,37 zł.

Możliwość wykorzystania funduszy europejskich oraz otwartość na wszelkie zmiany usprawniające działalność instytucji samorządowych i organizacji pozarządowych, a także znajomość najistotniejszych problemów społecznych występujących w powiecie dają ogromną nadzieję na skuteczną pomoc w sektorze społecznym.

Na rzecz osób niepełnosprawnych w powiecie działa Powiatowa Społeczna Rada do Spraw Osób Niepełnosprawnych, która została powołana przez Starostę Powiatu Wysokomazowieckiego jako organ opiniodawczo-doradczy. Do zakresu działań Powiatowej Społecznej Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych należy inspirowanie przedsięwzięć zmierzających do integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, realizacja praw osób niepełnosprawnych, opiniowanie projektów programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych, ocena realizacji programów, oraz opiniowanie projektów uchwał i programów przyjmowanych przez radę powiatu pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych. Członkowie Społecznej Rady opiniują również projekty uchwał Rady Powiatu dotyczące problematyki osób niepełnosprawnych.

W powiecie wysokomazowieckim realizowany jest „Powiatowy program działań na rzecz osób niepełnosprawnych”.

TENDECJE I PROGNOZY OBSZARU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI:

- Wzrasta liczba przyznanych orzeczeń o niepełnosprawności, w latach 2010- były 482 wnioski rozpatrzone, zaś już w 2015 aż 545. Wśród nich dominują orzeczenia o stopniu umiarkowanym - aż 270, czyli 50%.
- Wiodącymi przyczynami niepełnosprawności wśród osób przed 16 rokiem życia orzekanych w powiecie w latach 2010-2015 są: choroby neurologiczne, choroby układu oddechowego i krążenia, natomiast wśród osób powyżej 16 roku życia: upośledzenie

narządu ruchu, zaburzenia głosu, mowy i słuchu, choroby neurologiczne oraz choroby psychiczne.

- Przyspieszony wzrost liczby osób niepełnosprawnych nadaje coraz większą rangę temu zjawisku wśród innych problemów społecznych.
- Dynamika wzrostu niepełnosprawności związana jest nie tylko z tradycyjnymi jej przyczynami, lecz także powodowana jest chorobami i dysfunkcjami fizycznymi, bądź psychicznymi, wywiera znaczące konsekwencje funkcjonalne i społeczne.
- W odpowiedzi na potrzeby osób niepełnosprawnych powiat w latach 2010-2015 podejmował stałe zadania związane z pomocą i rehabilitacją dzieci i osób dorosłych niepełnosprawnych.
- Na terenie powiatu rozwija się system pomocy środowiskowej oraz usług dla osób niepełnosprawnych, tj. 2 ŚDS, 2 WTZ, Ośrodek Rehabilitacyjno - Edukacyjno – Wychowawczy w Dąbrowie Moczydłach, Niepubliczny Zakład Pielęgnacyjno – Opiekuńczy Podlasie w Dworakach Staśkach oraz Zakład Aktywności Zawodowej w Krzyżewie.
- W zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych prognozuje się:
 - starzenie się społeczności powiatu, a tym samym wzrost liczby osób niepełnosprawnych,
 - oczekiwanie na zwiększone wsparcie środkami Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w zakresie dofinansowania do zadań z obszaru rehabilitacji społecznej,
 - korzystanie samorządu powiatowego ze środków zewnętrznych (programy celowe ogłaszane przez Zarząd PFRON, środki EFS) celem wspierania potrzeb środowiska osób niepełnosprawnych.

W latach 2010-2015 występuje niska aktywność społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych niezarejestrowanych w PUP, stąd niezbędność funkcjonowania ZAZ-u na terenie powiatu.

Należy przewidywać, iż w sytuacji tendencji wzrostu liczby osób niepełnosprawnych i utrzymywania się niskich dochodów, będzie wzrastać zapotrzebowanie na pomoc ze strony władz samorządowych.

8. ZASOBY SPOŁECZNE POWIATU, INFRASTRUKTURA, W TYM ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Zasobami umożliwiającymi rozwiązywanie problemów społecznych określamy instytucje znajdujące się na terenie powiatu, działające w obszarze polityki społecznej i rozwiązujące dane problemy. Są to zarówno jednostki samorządowe, jak i niepubliczne, na przykład organizacje pozarządowe. W każdym z prezentowanych obszarów diagnostycznych umieszczono informację jednocześnie o tych właśnie instytucjach. Taki opis stanowi prezentację rzeczywistego stanu zarówno potrzeb, jak i infrastruktury oraz kapitału społecznego.

Na terenie powiatu wysokomazowieckiego działają następujące instytucje i organizacje społeczne:

- 1) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Wysokiem Mazowieckiem i działający przy nim Powiatowy Zespół d.s Orzekania o Niepełnosprawności oraz Zespół Rodzinnej Pieczy Zastępczej,
- 2) Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Wysokiem Mazowieckiem,
- 3) Ośrodek Pomocy Społecznej w Ciechanowcu,
- 4) Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Szepietowie,
- 5) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Czyżewie,
- 6) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wysokiem Mazowieckiem,
- 7) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Klukowie,
- 8) Ośrodek Pomocy Społecznej w Kuleszach Kościelnych,
- 9) Ośrodek Pomocy Społecznej w Kobylinie-Borzymach,
- 10) Ośrodek Pomocy Społecznej w Nowych Piekutach,
- 11) Ośrodek Pomocy Społecznej w Sokołach,
- 12) Miejskie i Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- 13) Lokalne Zespoły Interdyscyplinarne w każdym mieście i gminie,
- 14) Punkt konsultacyjny w mieście Ciechanowiec, w gminie Sokoły i Nowe Piekuty,
- 15) Powiatowy Urząd Pracy w Wysokiem Mazowieckiem,
- 16) Sąd Rejonowy w Wysokiem Mazowieckiem,
- 17) Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej w Wysokiem Mazowieckiem,
- 18) Prokuratura Rejonowa w Wysokiem Mazowieckiem,
- 19) Komenda Powiatowa Policji w Wysokiem Mazowieckiem,

- 20) Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej w Wysokiem Mazowieckiem,
- 21) Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Wysokiem Mazowieckiem,
- 22) Zakład Aktywności Zawodowej w Krzyżewie,
- 23) Dom Pomocy Społecznej w Kozarzach,
- 24) Ośrodek Rehabilitacyjno- Edukacyjno – Wychowawczy w Dąbrowie Moczydłach,
- 25) Warsztaty Terapii Zajęciowej w Starych Raciborach,
- 26) Warsztaty Terapii Zajęciowej w Kozarzach,
- 27) Środowiskowy Dom Samopomocy w Ciechanowcu,
- 28) Środowiskowy Dom Samopomocy w Wylinach Rusi,
- 29) Niepubliczny Zakład Pielęgnacyjno – Opiekuńczy Podlasie w Dworakach Staśkach.

Na terenie powiatu działają również następujące organizacje świeckie i wyznaniowe, swoim zakresem działania obejmujące osoby najbardziej potrzebujące pomocy:

- 1) „Caritas” parafialne,
- 2) Stowarzyszenie na Rzecz Osób Potrzebujących Pomocy „Blżej Ciebie” w Wysokiem Mazowieckiem,
- 3) Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Bratek” w Wysokiem Mazowieckiem,
- 4) Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych „Natura” w Kozarzach,
- 5) Stowarzyszenie „Rodzina” w Ciechanowcu,
- 6) Polski Związek Niewidomych Koło Terenowe w Wysokiem Mazowieckiem,
- 7) Polski Związek Emerytów i Rencistów w Wysokiem Mazowieckiem,
- 8) Stowarzyszenie Pomocy Szansa działające na terenie gminy Sokoły, Szepietowo i Ciechanowiec,
- 9) Stowarzyszenie „Dar Serca” w Kozarzach,
- 10) Stowarzyszenie Pomocy Bliźniemu PURMIA - Schronisko w Kalinowie Czosnowie,
- 11) Ciechanowieckie Stowarzyszenie Trzeźwościowe REMEDIUM,
- 12) Stowarzyszenie – Klub Rodzin Abstynenckich ŁABĘDŹ,
- 13) Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku.

Wszystkie organizacje oprócz działań integracyjnych niosą szeroko rozumianą pomoc. Przede wszystkim udzielają wsparcia osobom potrzebującym, udzielają pomocy rzeczowej

(odzież, sprzęt gospodarstwa domowego, meble), posiłku, a także podejmują działania integracyjne na rzecz tych osób. To przede wszystkim organizacje i stowarzyszenia mają najlepiej rozpoznane środowisko i doskonale orientują się, jakie formy pomocy powinny trafiać do mieszkańców powiatu i jak je dozować, by zapobiegać bierności beneficjentów. Niejednokrotnie wsparcie, jakie oferują stowarzyszenia, w znacznym stopniu przyczynia się do poprawy sytuacji niektórych mieszkańców, tym bardziej, że znajomość środowiska pozwala na kontrolowanie sytuacji i umiejętną pomoc.

Wszystkie w/w organizacje współpracują z samorządem terytorialnym i jego jednostkami, w oparciu o przyjmowany corocznie, uchwałą Rady Powiatu, program współpracy powiatu wysokomazowieckiego z organizacjami pozarządowym.

II. ZADANIA POWIATU W OBSZARZE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

Zadania powiatu określone są w art. 4 ust.1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2016 r. poz. 814 i poz. 1579).

W obszarze spraw społecznych do zadań powiatu w szczególności można zaliczyć zadania w zakresie:

- 1) przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy,
- 2) promocji i ochrony zdrowia,
- 3) pomocy społecznej,
- 4) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 5) wspierania osób niepełnosprawnych,
- 6) współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych.

Analiza wybranych obszarów spraw społecznych w kontekście zadań powiatu.

1. PRZECIWDZIAŁANIE BEZROBOCIU ORAZ AKTYWIZACJA LOKALNEGO RYNKU PRACY

Zgodnie z ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U z 2016 r. poz. 645 z późn. zm.) do **zadań samorządu powiatu w zakresie polityki rynku pracy należy:**

- 1) opracowanie i realizacja programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy stanowiącego część powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, o której mowa w odrębnych przepisach,
- 2) pozyskiwanie i gospodarowanie środkami finansowymi na realizację zadań z zakresu aktywizacji lokalnego rynku pracy,
- 3) udzielanie informacji o możliwościach i zakresie pomocy określonej w ustawie,
- 4) udzielanie pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy przez pośrednictwo *pracy* i poradnictwo zawodowe,

- 5) udzielanie pomocy pracodawcom w pozyskiwaniu pracowników przez pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe,
- 6) kierowanie bezrobotnych do realizatora działań aktywizacyjnych, któremu marszałek województwa zlecił wykonanie działań aktywizacyjnych,
- 7) realizacja zadań związanych z KFS, w szczególności udzielanie pomocy pracodawcom poprzez finansowanie kształcenia ustawicznego pracowników i pracodawcy,
- 8) rejestrowanie bezrobotnych i poszukujących pracy,
- 9) ustalanie profili pomocy dla bezrobotnych,
- 10) inicjowanie, organizowanie i finansowanie usług i instrumentów rynku pracy,
- 11) inicjowanie, organizowanie i finansowanie szkoleń i przygotowania zawodowego dorosłych,
- 12) opracowywanie badań, analiz i sprawozdań, w tym prowadzenie monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych, oraz dokonywanie ocen dotyczących rynku pracy na potrzeby powiatowej rady rynku pracy oraz organów zatrudnienia,
- 13) inicjowanie i realizowanie przedsięwzięć mających na celu rozwiązanie lub złagodzenie problemów związanych z planowanymi zwolnieniami grup pracowników z przyczyn dotyczących zakładu pracy,
- 14) współdziałanie z powiatowymi radami rynku pracy w zakresie promocji zatrudnienia oraz wykorzystania środków Funduszu Pracy,
- 15) współpraca z gminami w zakresie upowszechniania ofert pracy i informacji o usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, przygotowaniu zawodowym dorosłych, stażach, organizacji robót publicznych oraz prac społecznie użytecznych, realizacji Programu Aktywizacja i Integracja, o którym mowa w art. 62a, oraz zatrudnienia socjalnego na podstawie przepisów o zatrudnieniu socjalnym,
- 16) współpraca z wojewódzkimi urzędami pracy w zakresie świadczenia podstawowych usług rynku pracy, w tym w opracowywaniu i aktualizacji informacji zawodowych,
- 17) przyznawanie i wypłacanie zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia,
- 18) wydawanie decyzji o:
 - a) uznaniu lub odmowie uznania danej osoby za bezrobotną oraz utracie statusu bezrobotnego,

- b) przyznaniu, odmowie przyznania, wstrzymaniu lub wznowieniu wypłaty oraz utracie lub pozbawieniu prawa do zasiłku, stypendium i innych finansowanych z Funduszu Pracy świadczeń niewynikających z zawartych umów,
 - c) obowiązku zwrotu nienależnie pobranego zasiłku, stypendium, innych nienależnie pobranych świadczeń lub kosztów szkolenia i przygotowania zawodowego dorosłych finansowanych z Funduszu Pracy,
 - d) odroczeniu terminu spłaty, rozłożeniu na raty lub umorzeniu części albo całości nienależnie pobranego świadczenia udzielonego z Funduszu Pracy, należności z tytułu zwrotu refundacji lub przyznanych jednorazowo środków, o których mowa w art. 46, oraz innych świadczeń finansowanych z Funduszu Pracy, o których mowa w art. 76 ust. 7a,
- 19) realizowanie zadań wynikających z koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego państw, o których mowa w art. 1 ust. 3 pkt 2 lit. a-c, oraz państw, z którymi Rzeczpospolita Polska zawarła dwustronne umowy międzynarodowe o zabezpieczeniu społecznym, w zakresie świadczeń dla bezrobotnych, w tym realizowanie decyzji, o których mowa w art. 8a,
- 20) realizowanie zadań wynikających z prawa swobodnego przepływu pracowników między państwami, o których mowa w art. 1 ust. 3 pkt 2 lit. a-c, w szczególności przez:
- a) realizowanie działań sieci EURES we współpracy z ministrem właściwym do spraw pracy, samorządami województw oraz innymi podmiotami uprawnionymi do realizacji działań sieci EURES,
 - b) realizowanie zadań związanych z udziałem w partnerstwach transgranicznych EURES na terenie działania tych partnerstw,
- 21) realizowanie zadań związanych z międzynarodowym przepływem pracowników, wynikających z odrębnych przepisów, umów międzynarodowych i innych porozumień zawartych z partnerami zagranicznymi,
- 22) badanie i analizowanie sytuacji na lokalnym rynku pracy w związku z postępowaniem o wydanie zezwolenia na *pracę* cudzoziemca lub postępowaniem o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, o którym mowa w art. 114 i art. 127 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach,

- 23) realizowanie zadań związanych z podejmowaniem przez cudzoziemców pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 24) organizowanie i finansowanie szkoleń pracowników powiatowego urzędu pracy,
- 25) opracowywanie i realizowanie indywidualnych planów działania,
- 26) realizowanie projektów w zakresie promocji zatrudnienia, w tym przeciwdziałania bezrobociu, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych, wynikających z programów operacyjnych współfinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Pracy,
- 27) inicjowanie i realizowanie badań i analiz wykorzystywanych w działaniach prowadzonych przez urzędy pracy,
- 28) organizacja i realizowanie programów specjalnych,
- 29) realizowanie programów regionalnych na podstawie porozumienia zawartego z wojewódzkim urzędem pracy,
- 30) przetwarzanie informacji o bezrobotnych, poszukujących pracy i cudzoziemcach zamierzających wykonywać lub wykonujących pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 31) współpraca z ministrem właściwym do spraw pracy w zakresie tworzenia rejestrów centralnych na podstawie art. 4 ust. 4,
- 32) inicjowanie i realizowanie projektów pilotażowych.

Zadania, o których mowa w ust. 1, są wykonywane przez powiatowe urzędy pracy wchodzące w skład powiatowej administracji zespolonej.

2. PROMOCJA I OCHRONA ZDROWIA

Zdrowe społeczeństwo jest wizytówką samorządu lokalnego. Dlatego dobrze funkcjonująca, odpowiadająca potrzebom społeczności lokalnej opieka zdrowotna jest przedmiotem jego troski.

W świetle rozwiązań prawnych to samorząd przyjmuje odpowiedzialność za jakość i poziom zaspakajania potrzeb zdrowotnych swoich mieszkańców.

Zadania powiatu w zakresie spraw zdrowotnych określają między innymi dwie główne ustawy:

- a) ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym,
- b) ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych, ze środków publicznych.

Zadania powiatu w zakresie ochrony zdrowia można podzielić na:

- a) wynikające z pełnienia funkcji podmiotu tworzącego samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej (dotyczące pełnienia funkcji właścicielskich),
- b) pozostałe zadania:
 - opracowywanie i realizacja programów zdrowotnych (obszar zdrowia i edukacji prozdrowotnej),
 - udział w realizacji zadań z zakresu ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego.

Katalog zadań, kompetencji i obowiązków powiatu patrząc na powyższe akty prawne jest szeroki. Niestety ekonomiczna rzeczywistość sprowadza działania podejmowane obecnie w odniesieniu do problemów zdrowia do niezbędnego (możliwego) minimum.

3. POMOC SPOŁECZNA

Zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U z 2016 r. poz. 930 z późn. zm.) do **zadań własnych** z zakresu pomocy społecznej realizowanych przez powiat należy:

- 1) opracowanie i realizacja powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami,
- 2) prowadzenie specjalistycznego poradnictwa,
- 3) przyznawanie pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze,

- 4) pomoc w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze, mających braki w przystosowaniu się,
- 5) pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z nadaniem mu statusu uchodźcy lub w związku z udzieleniem mu ochrony uzupełniającej, mających trudności z integracją ze środowiskiem,
- 6) prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób,
- 7) prowadzenie mieszkań chronionych dla osób z terenu więcej niż jednej gmina oraz powiatowych ośrodków wsparcia, w tym domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, z wyłączeniem środowiskowych domów samopomocy i innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- 8) prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej,
- 9) udzielanie informacji o prawach i uprawnieniach,
- 10) szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr pomocy społecznej z terenu powiatu,
- 11) doradztwo metodyczne dla kierowników i pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu,
- 12) podejmowanie innych działań wynikających z rozeznanych potrzeb, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych,
- 13) sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego,
- 14) sporządzanie oceny w zakresie pomocy społecznej,
- 15) utworzenie i utrzymanie powiatowego centrum pomocy rodzinie, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników.

Natomiast do **zadań z zakresu administracji rządowej** realizowanych przez powiat należy:

- 1) pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, w zakresie indywidualnego programu integracji, oraz opłacanie za te osoby składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
- 2) prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- 3) realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia,
- 4) udzielanie cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a ustawy o pomocy społecznej, pomocy w zakresie interwencji kryzysowej.

Starosta przy pomocy powiatowego centrum pomocy rodzinie sprawuje nadzór nad działalnością jednostek specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, oraz ośrodków wsparcia, domów pomocy społecznej i ośrodków interwencji kryzysowej.

W celu realizacji zadań powiatu z zakresu pomocy społecznej powiatowe centrum współpracuje w tym zakresie na zasadzie partnerstwa z organami administracji rządowej i samorządowej, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Zgodnie z ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. z 2015 r. poz. 1390 z późn. zm.) do **zadań własnych** powiatu należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie,
- 2) opracowanie i realizację programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie,
- 3) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach wsparcia,

- 4) zapewnienie osobom dotkniętym przemocą w rodzinie miejsc w ośrodkach interwencji kryzysowej.

Do zadań z zakresu **administracji rządowej** realizowanych przez powiat należy w szczególności:

- 1) tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- 2) opracowywanie i realizację programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

4. WSPIERANIE RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ

Zgodnie z ustawą z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2016 r. poz. 575 z późn.zm.) do **zadań własnych** powiatu należy:

- 1) opracowanie i realizacja 3-letnich powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej, zawierających między innymi coroczny limit rodzin zastępczych zawodowych,
- 2) zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 3) organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka oraz placówki opiekuńczo-wychowawcze i regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, przez wspieranie procesu usamodzielnienia,
- 4) tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych,
- 5) prowadzenie placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym,
- 6) organizowanie szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka i dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego oraz kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego,
- 7) organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania grup wsparcia i specjalistycznego poradnictwa,

- 8) wyznaczenie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej,
- 9) zapewnienie przeprowadzenia przyjętemu do pieczy zastępczej dziecku niezbędnych badań lekarskich,
- 10) prowadzenie rejestru danych o osobach zakwalifikowanych do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz rejestru danych o osobach pełniących funkcję rodziny zastępczej zawodowej lub rodziny zastępczej niezawodowej oraz prowadzących rodzinny dom dziecka,
- 11) kompletowanie we współpracy z właściwym ośrodkiem pomocy społecznej dokumentacji związanej z przygotowaniem dziecka do umieszczenia w rodzinie zastępczej albo rodzinnym domu dziecka,
- 12) finansowanie:
 - a) świadczeń pieniężnych dotyczących dzieci z terenu powiatu, umieszczonych w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych lub rodzinach pomocowych, na jego terenie lub na terenie innego powiatu,
 - b) pomocy przyznawanej osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziny zastępcze, rodzinne domy dziecka, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
 - c) szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz szkoleń dla rodzin zastępczych, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego,
- 13) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego,
- 14) przekazywanie do biura informacji gospodarczej informacji, o zaległościach w opłatach za pobyt dziecka w pieczy zastępczej.

Do zadań zleconych z zakresu **administracji rządowej** realizowanych przez powiat należy:

- 1) realizacja zadań wynikających z rządowych programów wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz rządowego programu, o którym mowa w art. 187a ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,
- 2) finansowanie pobytu w pieczy zastępczej,
- 3) finansowanie dodatku wychowawczego i dodatku do zryczałtowanej kwoty.

Zadania powiatu w zakresie pieczy zastępczej starosta wykonuje za pośrednictwem powiatowego centrum pomocy rodzinie, które wyznaczone jest na organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Dyrektor powiatowego centrum pomocy rodzinie współpracuje z sądem w sprawach dotyczących opieki i wychowania dzieci, których rodzice zostali pozbawieni lub ograniczeni we władzy rodzicielskiej nad nimi.

Do zadań organizatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) prowadzenie naboru kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
- 2) kwalifikowanie osób kandydujących do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz wydawanie zaświadczeń kwalifikacyjnych zawierających potwierdzenie ukończenia szkolenia, opinię o spełnianiu warunków i ocenę predyspozycji do sprawowania pieczy zastępczej,
- 3) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
- 4) zapewnienie badań psychologicznych kandydatom do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka,
- 5) organizowanie szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, wydawanie świadectw ukończenia tych szkoleń oraz opinii dotyczącej predyspozycji do pełnienia funkcji dyrektora i wychowawcy w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego,
- 6) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji, biorąc pod uwagę ich potrzeby,

- 7) zapewnianie pomocy i wsparcia osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w ramach grup wsparcia oraz rodzin pomocowych,
- 8) organizowanie dla rodzin zastępczych oraz prowadzących rodzinne domy dziecka pomocy wolontariuszy,
- 9) współpraca ze środowiskiem lokalnym, w szczególności z ośrodkami pomocy społecznej, sądami i ich organami pomocniczymi, instytucjami oświatowymi, podmiotami leczniczymi, a także kościołami i związkami wyznaniowymi oraz z organizacjami społecznymi,
- 10) prowadzenie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą i ich dzieci oraz dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej,
- 11) zapewnianie pomocy prawnej osobom sprawującym rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności w zakresie prawa rodzinnego,
- 12) dokonywanie okresowej oceny sytuacji dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej,
- 13) prowadzenie działalności diagnostyczno-konsultacyjnej, której celem jest pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej oraz prowadzenia rodzinnego domu dziecka, a także szkolenie i wspieranie psychologiczno-pedagogiczne osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą oraz rodziców dzieci objętych tą pieczą,
- 14) przeprowadzanie badań pedagogicznych i psychologicznych oraz analizy sytuacji osobistej, rodzinnej i majątkowej dotyczących kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka,
- 15) zapewnianie rodzinom zastępczym zawodowym i niezawodowym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka poradnictwa, które ma na celu zachowanie i wzmocnienie ich kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego,
- 16) zapewnienie koordynatorom rodzinnej pieczy zastępczej szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji,
- 17) przedstawianie staroście i radzie powiatu corocznego sprawozdania z efektów pracy,
- 18) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających,

- 19) organizowanie opieki nad dzieckiem, w przypadku gdy rodzina zastępcza albo prowadzący rodzinny dom dziecka okresowo nie może sprawować opieki, w szczególności z powodów zdrowotnych lub losowych albo zaplanowanego wypoczynku.

Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej,
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku, gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku,
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu,
- 4) zapewnienie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej,
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, a celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających,
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej,
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej jest obowiązany do systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji w zakresie pracy z dziećmi lub rodziną, w szczególności przez udział w szkoleniach i samokształcenie. Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej ma prawo do korzystania z poradnictwa zawodowego, które ma na celu zachowanie i wzmocnienie jego kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego.

5. WSPIERANIE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 z późn. zm.) do zadań powiatu należy:

- 1) opracowywanie i realizacja, zgodnych z powiatową strategią dotyczącą rozwiązywania problemów społecznych, powiatowych programów działań na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej, rehabilitacji zawodowej i zatrudniania oraz przestrzegania praw osób niepełnosprawnych,
- 2) współpraca z instytucjami administracji rządowej i samorządowej w opracowywaniu i realizacji programów, o których mowa w pkt 1,
- 3) udostępnianie na potrzeby Pełnomocnika i samorządu województwa oraz przekazywanie właściwemu wojewodzie uchwalonych przez radę powiatu programów, o których mowa w pkt 1, oraz rocznej informacji z ich realizacji,
- 4) podejmowanie działań zmierzających do ograniczania skutków niepełnosprawności,
- 5) opracowywanie i przedstawianie planów zadań i informacji z prowadzonej działalności oraz ich udostępnianie na potrzeby samorządu województwa,
- 6) współpracę z organizacjami pozarządowymi i fundacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej tych osób,
- 7) finansowanie z Funduszu wydatków na instrumenty lub usługi rynku pracy określone w ustawie o promocji zatrudniania i instrumentach rynku pracy w odniesieniu do osób niepełnosprawnych zarejestrowanych, jako poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu,
- 8) dofinansowanie:
 - a) uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich opiekunów w turnusach rehabilitacyjnych,
 - b) sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych,
 - c) zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze przyznawane osobom niepełnosprawnym na podstawie odrębnych przepisów,

- d) likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych, w związku z indywidualnymi potrzebami osób niepełnosprawnych,
 - e) rehabilitacji dzieci i młodzieży,
 - f) usług tłumacza języka migowego lub tłumacza – przewodnika.
- 9) dofinansowanie kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej,
 - 10) pośrednictwo pracy i poradnictwo zawodowe dla osób niepełnosprawnych, ich szkolenie oraz przekwalifikowanie,
 - 11) przyznawanie środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej,
 - 12) realizacja zadań: dokonanie zwrotu kosztów wyposażenia stanowiska pracy osobom niepełnosprawnym, finansowanie kosztów szkolenia i przekwalifikowania zawodowego osób niepełnosprawnych,
 - 13) zlecenie zadań zgodnie z art. 36 cyt. ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,
 - 14) kierowanie osób niepełnosprawnych, które wymagają specjalistycznego programu szkolenia oraz rehabilitacji leczniczej i społecznej, do specjalistycznego ośrodka szkoleniowo-rehabilitacyjnego lub innej placówki szkoleniowej,
 - 15) współpraca z organami rentowymi w zakresie wynikającym z odrębnych przepisów,
 - 16) doradztwo organizacyjno-prawne i ekonomiczne w zakresie działalności gospodarczej lub rolniczej podejmowanej przez osoby niepełnosprawne,
 - 17) współpraca z właściwym terenowo inspektorem pracy w zakresie oceny i kontroli miejsc pracy osób niepełnosprawnych.

3. WSPÓŁPRACA I DZIAŁALNOŚĆ NA RZECZ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

Ważną rolę w systemie społecznym odgrywają organizacje pozarządowe. Kwestie współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Zgodnie z art. 3 ustawy działalność pożytku publicznego to działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie. Do zadań tych należy m.in. działalność z zakresu pomocy

społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównania szans tych rodzin i osób, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych, ochrona i promocja zdrowia, promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy, działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechniania i ochrony praw dziecka, przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym. Realizując zadania w wyżej wymienionych sferach, organizacje pozarządowe mogą stanowić ważny element w rozwiązywaniu niektórych problemów społecznych.

Przykładem współpracy organizacji pozarządowych z władzami samorządowymi jest działalność powołanej przy Staroście Wysokomazowieckim Powiatowej Społecznej Rady do Spraw Osób Niepełnosprawnych, która pełni funkcję organu opiniodawczo-doradczego. Rada wykonuje zadania w zakresie inspirowania przedsięwzięć zmierzających do integracji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych oraz realizacji ich praw, opiniowania projektów powiatowych programów działań na rzecz tych osób i oceniania ich realizacji, opiniowania projektów uchwał i programów przyjmowanych przez radę powiatu pod kątem ich skutków dla osób niepełnosprawnych.

III. REALIZACJA I WDRAŻANIE STRATEGII NA LATA 2017-2025

1. WIZJA, CELE STRATEGICZNE, KIERUNKI DZIAŁAŃ

Wizję przyszłości w powiecie wysokomazowieckim określono na podstawie analizy sytuacji społecznej przy współpracy partnerów społecznych. Sformułowano ją jako pozytywne wyobrażenie rzeczywistości.

POWIAT WYSOKOMAZOWIECKI ZAPEWNIĄ GODNE, BEZPIECZNE I AKTYWNE ŻYCIE SWOIM MIESZKAŃCOM

Osiągnięcie celów strategicznych możliwe będzie przy przestrzeganiu przyjętych form i zasad działania.

Oczekuje się, że efektem realizacji zadań wynikających ze strategii będzie niski wskaźnik bezrobocia, a także sprawny system usług społecznych. Ponadto przewiduje się, że dobra współpraca z organizacjami pozarządowymi, ośrodkami pomocy społecznej, a także osobami i instytucjami niosącymi pomoc pozwoli na poprawę kondycji rodziny. Działania skupią się na wyeliminowaniu marginalizacji określonych grup społecznych, ochronie praw dziecka oraz przeciwko przemocy, uzależnieniom i patologiom, a także docelowo planowane jest tworzenie placówek opiekuńczych, mieszkań chronionych i innych, zgodnie z aktualnymi potrzebami oraz nowymi rozpoznanymi w ramach monitorowania zadań strategicznych.

Realizacja wszystkich założeń wymaga uświadomienia istniejących problemów społecznych i stworzenia silnych podstaw systemu, który zapewni wszechstronne wsparcie w zakresie pomocy społecznej. Skuteczność systemu wsparcia zależy od realizacji wypracowanych form współpracy oraz integracji działań wielu podmiotów działających w pomocy społecznej. Opracowanie lokalnych programów, a także podnoszenie aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców oraz zabezpieczenie potrzeb socjalnych i kształtowanie właściwych postaw społecznych wobec istniejących problemów (w tym zmiana mentalności społeczeństwa w pojęciu pomocy społecznej) będzie podstawą

do wypracowania skutecznego systemu wsparcia społecznego mieszkańców powiatu wysokomazowieckiego.

Z zebranych prognoz, tendencji oraz oczekiwań, co do działań w obszarach rozwiązywania problemów społecznych, sformułowano cztery cele strategiczne.

CEL I: PROMOCJA ZATRUDNIENIA ORAZ AKTYWIZACJA LOKALNEGO RYNKU PRACY   CEL II: DOSKONALENIE SYSTEMU DZIAŁAŃ WSPOMAGAJĄCYCH FUNKCJONOWANIE RODZIN I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ   CEL III: ROZWIJANIE USŁUG I SYSTEMU WSPARCIA DLA OSÓB STARSZYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH   CEL IV: DOSKONALENIE FORM WSPÓŁPRACY LOKALNYCH INSTYTUCJI I ORGANIZACJI

CEL STRATEGICZNY I

PROMOCJA ZATRUDNIENIA ORAZ AKTYWIZACJA LOKALNEGO RYNKU PRACY

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1. Tworzenie warunków do rozwoju szkolnictwa zawodowego, dostosowanego do potrzeb rynku pracy.
2. Doskonalenie współpracy PUP z pracodawcami.
3. Wspieranie osób bezrobotnych w oparciu o dostępne instrumenty, wynikające z ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.
4. Tworzenie nowych projektów i instrumentów w odpowiedzi na powiatowe potrzeby, przeciwdziałających ubóstwu i bezrobociu, zwiększających aktywność osób korzystających z pomocy.
5. Wspieranie działań na rzecz wzrostu zatrudnienia, integracji społecznej osób bezrobotnych (młodzieży, osób o niskich kwalifikacjach).
6. Rozwój ekonomii społecznej w powiecie.
7. Promocja działań aktywnej integracji i ekonomii społecznej.
8. Włączenie w kampanie dotyczące aktywizacji zawodowej i społecznej.
9. Współpraca instytucji, organizacji i LGD na rzecz zatrudnienia i aktywizacji społeczno-zawodowej.

10. Działania edukacyjne, szkoleniowe i warsztatowe dotyczące wiedzy i umiejętności ekonomiczno-gospodarczych dla różnych grup społecznych, w tym rolników, ich rodzin oraz osób prowadzących działalność agroturystyczną.
11. Udział w szkoleniach dla pracowników samorządu/ngo w obszarze ekonomii społecznej.
12. Stała współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie monitorowania zjawiska bezrobocia.
13. Redukowanie psychospołecznych skutków bezrobocia.

CEL STRATEGICZNY II

DOSKONALENIE SYSTEMU DZIAŁAŃ WSPOMAGAJĄCYCH FUNKCJONOWANIE RODZIN I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1. Rozwój współpracy i koordynacji działań pomiędzy instytucjami i organizacjami zajmującymi się opieką i pomocą rodzinie.
2. Usprawnienie systemu wsparcia dla rodzin przeżywających różnego rodzaju trudności:
 - zapewnienie wsparcia specjalistów, asystentów rodzinnych,
 - zwiększenie i oferowanie szkoleń adekwatnych do potrzeb rodzin,
 - rozwijanie usług poradnictwa specjalistycznego w gminach i na wsiach.
3. Budowa zintegrowanego systemu pieczy zastępczej:
 - promocja rodzicielstwa zastępczego oraz systemu pieczy zastępczej,
 - rozwój systemu wsparcia na rynku pracy powiązanego z systemem mieszkań chronionych dla osób usamodzielniających się z pieczy zastępczej,
4. Szkolenie rodzin zastępczych i kandydatów na pełnienie funkcji różnych form rodzinnej opieki zastępczej oraz promowanie i wspieranie pozainstytucjonalnych form opieki nad dzieckiem.
5. Wspieranie usamodzielnianych wychowanków opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo wychowawcze.
6. Wdrażanie innowacyjnych rozwiązań skierowanych do usamodzielnianych wychowanków.

7. Stworzenie kompleksowego systemu pomocy psychologiczno – pedagogicznej, socjalnej i prawnej rodzinie, w tym ofiarom przemocy.
8. Organizowanie kampanii, akcji oraz programów profilaktycznych nastawionych na promocję zdrowego stylu życia, zapobieganie uzależnieniom, radzenie z agresją i stresem.
9. Wspieranie działań wolontariuszy.
10. Utworzenie i prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej.

CEL STRATEGICZNY III

ROZWIJANIE USŁUG I SYSTEMU WSPARCIA OSÓB STARSZYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1. Promowanie aktywnego stylu życia osób starszych.
2. Inicjowanie pomocy sąsiedzkiej w środowisku lokalnym oraz wspieranie organizowania grup samopomocowych.
3. Rozszerzenie usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych, specjalistycznych (dla osób z zaburzeniami psychicznymi) w miejscu zamieszkania.
4. Doskonalenie systemu informowania o możliwościach uzyskania pomocy przez osoby potrzebujące.
5. Dążenie do standardów i utrzymanie standardów w domu pomocy społecznej na terenie powiatu z uwzględnieniem poprawy (modernizacji) technicznej infrastruktury.
6. Monitorowanie zjawiska niepełnosprawności na terenie powiatu.
7. Zwiększenie dostępności w zakresie rehabilitacji leczniczej i usprawniającej.
8. Zwiększenie dostępności osób niepełnosprawnych do różnych poziomów edukacji.
9. Zwiększenie dostępności w zakresie rehabilitacji leczniczej i usprawniającej (w DPS Kozarze) dla osób niepełnosprawnych, starszych i chorych przewlekle.
10. Zwiększenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych.
11. Wspieranie instytucji i stowarzyszeń działających w obszarze niepełnosprawności
12. Rozwój Warsztatów Terapii Zajęciowej, Środowiskowych Domach Samopomocy, Zakładu Aktywności Zawodowej.

13. Likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych zgodnie z potrzebami osób niepełnosprawnych.
14. Ułatwienie dostępności do sprzętu rehabilitacyjnego i przedmiotów ortopedycznych.
15. Umożliwienie osobom niepełnosprawnym pełnego uczestnictwa we wszystkich aspektach życia społecznego i zawodowego.
16. Tworzenie systemu profilaktyki oraz rozwijanie wsparcia instytucjonalnego skierowanego do seniorów.

CEL STRATEGICZNY IV

DOSKONALENIE FORM WSPÓŁPRACY LOKALNYCH INSTYTUCJI I ORGANIZACJI

KIERUNKI DZIAŁANIA:

1. Stworzenie wspólnych projektów w obszarze profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej.
2. Rozwijanie i udoskonalanie pracy i metod oddziaływań przez instytucje i organizacje.
3. Wypracowanie modelu przepływu informacji między podmiotami działającymi w sferze pomocy społecznej z uwzględnieniem organizacji pozarządowych.
4. Tworzenie i aktualizowanie programu współpracy z organizacjami pozarządowymi.
5. Zgromadzenie i aktualizowanie informacji o instytucjach i organizacjach udzielających wsparcia.
6. Wspieranie/doskonalenie funkcjonowania instytucji wspierających rozwój kapitału społecznego.
7. Stały monitoring i ocena zasobów pomocy społecznej w powiecie.
8. Wykorzystanie nowego okresu programowania EFS do realizacji lokalnych usług, rozwoju organizacji, grup w obszarach turystyki i kultury.
9. Tworzenie nowych przedsięwzięć kulturalnych o znaczeniu lokalnym i regionalnym, m.in. organizacja cyklicznych imprez, warsztatów rękodzieła, kulinarnych.
10. Systemowe wsparcie grup nieformalnych, ngo, twórców i zespołów ludowych na terenie powiatu.

2. HARMONOGRAM REALIZACJI ZADAŃ NA LATA 2017-2019

L.p	KIERUNKI DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI REALIZACJI	REALIZATORZY	RAMY FINANSOWE
CEL I. PROMOCJA ZATRUDNIENIA ORAZ AKTYWIZACJA LOKALNEGO RYNKU PRACY				
1.	Tworzenie warunków do rozwoju szkolnictwa zawodowego, dostosowanego do potrzeb rynku pracy.	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej i PUP. Liczba zrealizowanych wspólnie przedsięwzięć, projektów, działań edukacyjnych, społecznych skierowanych na rzecz osób bezrobotnych.	PUP Wysokie Maz., PCPR, OPS-y, samorząd powiatu, instytucje pomocowe, szkoły, organizacje pozarządowe i kościelne, instytucje ekonomii społecznej, LGD	Budżet samorządu, PUP, WUP, OPS, MPiPS - zadania zlecone, środki pomocowe
2.	Doskonalenie współpracy PUP z pracodawcami.			
3.	Wspieranie osób bezrobotnych w oparciu o dostępne instrumenty wynikające z ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.			środki pomocowe EFS, PROW, środki ngo.
4.	Tworzenie nowych projektów i instrumentów w odpowiedzi na powiatowe potrzeby, przeciwdziałających ubóstwu i bezrobociu.	Liczba inicjatyw skierowanych do przedsiębiorców: np. doradczych, finansowych.	Brama na Podlasie	
5.	Wspieranie działań na rzecz wzrostu zatrudnienia, integracji społecznej osób bezrobotnych (młodzieży, osób o niskich kwalifikacjach).	Liczba wydarzeń, projektów, programów współrealizowanych z organizacjami/partnerami.		
6.	Rozwój ekonomii społecznej w powiecie.	Liczba inicjatyw ekonomii		

7.	Promocja działań aktywnej integracji i ekonomii społecznej.	społecznej i aktywnej integracji.		
8.	Włączenie w kampanie dotyczące aktywizacji zawodowej i społecznej.	Liczba podmiotów ekonomii społecznej w powiecie.		
9.	Współpraca instytucji, organizacji i LGD na rzecz zatrudnienia i aktywizacji społeczno-zawodowej.	Liczba nowoutworzonych małych firm usługowych, rolniczych, rękodzielniczych itp. na terenie powiatu.		
10.	Działania edukacyjne, szkoleniowe i warsztatowe dotyczące wiedzy i umiejętności ekonomiczno-gospodarczych dla różnych grup społecznych, w tym rolników, ich rodzin oraz osób prowadzących działalność agroturystyczną.	Liczba szkoleń dla pracowników jst.		
11.	Udział w szkoleniach dla pracowników samorządu/ngo w obszarze ekonomii społecznej.			
12.	Stała współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie monitorowania zjawiska bezrobocia.			
13.	Redukowanie psychospołecznych skutków bezrobocia.			

CEL II. DOSKONALENIE SYSTEMU DZIAŁAŃ WSPOMAGAJĄCYCH FUNKCJONOWANIE RODZIN I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ				
L.p	KIERUNKI DZIAŁANIA	WSKAŹNIKI REALIZACJI	REALIZATORZY	RAMY FINANSOWE
1.	Rozwój współpracy i koordynacji działań pomiędzy instytucjami i organizacjami zajmującymi się opieką i pomocą rodzinie.	Liczba programów, zajęć edukacyjnych.	Poradnie, szkoły, PCPR, OPS-y, samorząd powiatu, instytucje pomocowe, szkoły, organizacje pozarządowe i kościelne, instytucje ekonomii społecznej, LGD Brama na Podlasie, rodziny zastępcze, koordynatorzy pieczy zastępczej, zespoły interdyscyplinarne	Budżet samorządu, PCPR, szkół, środki pomocowe- EFS, EFRR, PROW, rządowe, środki ngo, środki zewnętrzne, w tym LGD
2.	Usprawnienie systemu wsparcia dla rodzin przeżywających różnego rodzaju trudności: - zapewnienie wsparcia specjalistów, asystentów rodzinnych, - zwiększenie i oferowanie szkoleń adekwatnych do potrzeb rodzin, - rozwijanie usług poradnictwa specjalistycznego w gminach i na wsiach,	Liczba osób korzystających z pomocy specjalistycznej. Nowe formy pomocy rodzinie w powiecie. Liczba wspólnie realizowanych przedsięwzięć. Liczba porozumień o współpracy.		
3.	Budowa zintegrowanego systemu pieczy zastępczej: - promocja rodzicielstwa zastępczego oraz systemu pieczy zastępczej, - rozwój systemu wsparcia na rynku pracy powiązanego z systemem mieszkań chronionych dla osób	Liczba wydarzeń, szkoleń skierowanych do pieczy zastępczej. Nowa infrastruktura społeczna powiatu. Nowe programy skierowane na pomoc usamodzielnianym		

4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.	usamodzielniających się z pieczy zastępczej. Szkolenie rodzin zastępczych i kandydatów na pełnienie funkcji różnych form rodzinnej opieki zastępczej. Wspieranie usamodzielnianych wychowanków opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo wychowawcze. Wdrażanie innowacyjnych rozwiązań skierowanych do usamodzielnianych wychowanków. Stworzenie kompleksowego systemu pomocy psychologiczno – pedagogicznej, socjalnej i prawnej rodzinie, w tym ofiarom przemocy. Organizowanie kampanii, akcji oraz programów profilaktycznych nastawionych na promocję zdrowego stylu życia, zapobieganie uzależnieniom, radzenie z agresją i stresem. Wspieranie działań wolontariuszy. Utworzenie i prowadzenie ośrodka interwencji kryzysowej.	wychowankom. Liczba rodzin korzystających z poradnictwa. Liczba rodzin objętych pomocą specjalistyczną, w tym na wsi. Nowe formy działań pomocowych w powiecie, w tym do usamodzielnianych wychowanków. Liczba wydarzeń i kampanii w roku skierowanych do ofiar przemocy. Liczba programów profilaktycznych, alternatyw i radzenia sobie z agresją w różnych grupach wiekowych. Działający w roku 2019 OIK		

CEL III. ROZWIJANIE USŁUG I SYSTEMU WSPARCIA OSÓB STARSZYCH I NIEPEŁNOSPRAWNYCH				
L.p	KIERUNKI DZIAŁANIA	WSKAŹNIKI REALIZACJI	REALIZATORZY	RAMY FINANSOWE
1.	Promowanie aktywnego stylu życia osób starszych.	Liczba programów, projektów,	Ośrodki zdrowia, sportu	Budżet samorządu,
2.	Inicjowanie pomocy sąsiedzkiej w środowisku lokalnym oraz wspieranie organizowania grup samopomocowych.	wydarzeń profilaktycznych, edukacyjnych skierowanych do osób chorych, starszych, niepełnosprawnych.	i kultury, ngo, grupy nieformalne, zespoły, poradnie, PCPR, samorząd powiatu,	PUP, PFRON, MPiPS - zadania zlecone, środki pomocowe EFS,
3.	Rozszerzenie usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych, specjalistycznych (dla osób z zaburzeniami psychicznymi) w miejscu zamieszkania.	Liczba inicjatyw, wydarzeń, usług i działań edukacyjnych realizowanych na rzecz seniorów, osób starszych.	instytucje pomocowe, szkoły, organizacje pozarządowe i kościelne, instytucje ekonomii społecznej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, DPS w Kozarzach, Środowiskowe Domy Samopomocy, ZAZ	PROW, środki ngo.
4.	Doskonalenie systemu informowania o możliwościach uzyskania pomocy przez osoby potrzebujące.	Liczba usług opiekuńczych i specjalistycznych w powiecie.		
5.	Dążenie do standardów i utrzymanie standardów w domu pomocy społecznej na terenie powiatu z uwzględnieniem poprawy (modernizacji) technicznej infrastruktury.	Uzyskanie standardów w domu pomocy społecznej.		
6.	Monitorowanie zjawiska niepełnosprawności na terenie powiatu.	Liczba osób starszych i niepełnosprawnych korzystających z różnorodnych form aktywności i		

7.	Zwiększenie dostępności w zakresie rehabilitacji leczniczej, społecznej i zawodowej.	wsparcia.		
8.	Zwiększenie dostępności osób niepełnosprawnych do różnych poziomów edukacji.			
9.	Zwiększenie dostępności w zakresie rehabilitacji leczniczej i usprawniającej (w tym w DPS w Kozarzach) osób niepełnosprawnych, starszych i chorych przewlekle.			
10.	Zwiększenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych.			
11.	Wspieranie instytucji i stowarzyszeń działających w obszarze niepełnosprawności			
12.	Rozwój Warsztatów Terapii Zajęciowej, Środowiskowych Domach Samopomocy, ZAZ-u.			
13.	Likwidacja barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych zgodnie z potrzebami osób niepełnosprawnych.			
14.	Ułatwienie dostępności do sprzętu rehabilitacyjnego i przedmiotów ortopedycznych.			
15.	Umożliwienie osobom niepełnosprawnym pełnego			

16.	uczestnictwa we wszystkich aspektach życia społecznego i zawodowego. Tworzenie systemu profilaktyki oraz rozwijanie wsparcia instytucjonalnego skierowanego do seniorów.			
CEL IV. DOSKONALENIE FORM WSPÓŁPRACY LOKALNYCH INSTYTUCJI I ORGANIZACJI				
L.p	KIERUNKI DZIAŁANIA	WSKAŹNIKI REALIZACJI	REALIZATORZY	RAMY FINANSOWE
1.	Stworzenie wspólnych projektów w obszarze profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej.	Liczba wspólnych programów, projektów ukierunkowanych na pomoc różnorodnym grupom społecznym.	Szkoły, biblioteki, świetlice, ośrodki sportu i kultury, ngo, grupy nieformalne, zespoły	Budżet samorządu powiatu, województwa,
2.	Rozwijanie i udoskonalanie pracy i metod oddziaływań przez instytucje i organizacje.	Liczba funkcjonujących organizacji, instytucji.	ośrodki zdrowia, poradnie, PCPR,	środki pomocowe- EFS, EFRR, PROW,
3.	Wypracowanie modelu przepływu informacji między podmiotami działającymi w sferze pomocy społecznej z uwzględnieniem organizacji pozarządowych.	Liczba inicjatyw, wydarzeń, usług i działań realizowanych na rzecz społeczności.	samorząd powiatu, instytucje pomocowe, szkoły, organizacje	rządowe, środki ngo
4.	Tworzenie i aktualizowanie programu współpracy z organizacjami pozarządowymi.	Liczba dotacji celowych, konkursów i inicjatyw lokalnych.	pozarządowe i kościelne, instytucje	

5. 6. 7. 8. 9. 10.	Zgromadzenie i aktualizowanie informacji o instytucjach i organizacjach udzielających wsparcia. Wspieranie/doskonalenie funkcjonowania instytucji wspierających rozwój kapitału społecznego. Stały monitoring i ocena zasobów pomocy społecznej w powiecie. Wykorzystanie nowego okresu programowania EFS do realizacji lokalnych usług, rozwoju organizacji, grup w obszarach turystyki i kultury. Tworzenie nowych przedsięwzięć kulturalnych o znaczeniu lokalnym i regionalnym, m.in. organizacja cyklicznych imprez, warsztatów rękodzieła, kulinarnych. Systemowe wsparcie grup nieformalnych, ngo, twórców i zespołów ludowych na terenie powiatu.	Liczba funkcjonujących na terenie powiatu grup nieformalnych, zespołów ludowych.	ekonomii społecznej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, DPS w Kozarzach, Środowiskowe Domy Samopomocy, itp	

3. MONITORING I ZASADY AKTUALIZACJI STRATEGII

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie zgodnie z art. 112 ust. 9 ustawy o pomocy społecznej (j.t. Dz.U. z 2016 r. poz. 930, z późn. zm.) jest koordynatorem realizacji strategii. Monitorowanie i ewaluacja zapisów strategicznych polegać będzie na systematycznej ocenie realizowanych działań oraz modyfikacji kierunków działania w przypadku istotnych zmian społecznych, które mogą pojawić się poprzez zmianę regulacji prawnych, czy też narastanie poszczególnych kwestii społecznych.

Dla każdego celu strategicznego określono odpowiednie wskaźniki. Przygotowany wykaz nie wyczerpuje wszystkich wskaźników, jakie mogą być zastosowane w procesie monitorowania strategii. W miarę rozwoju systemu monitorowania strategii będą mogły zostać zidentyfikowane nowe wskaźniki, które w odpowiedni sposób będą charakteryzowały przebieg realizacji podejmowanych działań.

Monitoring strategii będzie stałym i ciągłym procesem obserwacji ilościowych i jakościowych zmian wybranych wskaźników, mającym na celu zapewnienie informacji na temat słuszności i skuteczności podejmowanych działań. W przypadku istotnych zmian społecznych, które mogą pojawić się poprzez zmianę regulacji prawnych, czy też znaczącą zmianę poszczególnych kwestii społecznych, będzie można zweryfikować zapisy strategiczne.

Ocena założeń w strategii będzie prowadzona na podstawie danych statystycznych, informacji własnych, materiałów sprawozdawczych i innych dostępnych źródeł przekazanych do koordynatora strategii od realizatorów merytorycznych poszczególnych celów, instytucji pomocy społecznych, organizacji pozarządowych i innych podmiotów. Zgodnie z wizją niniejszej strategii, jej realizacja powinna przyczynić się do skutecznego rozwiązywania problemów osób i rodzin wykluczonych społecznie oraz narażonych na wykluczenie społeczne, a także wspomagania pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym mieszkańców powiatu wysokomazowieckiego.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Wysokomazowieckiego do roku 2025 jest dokumentem długofalowym. Zakłada się realizację wytyczonych celów z możliwością wprowadzenia niezbędnych zmian wynikających z aktualnej sytuacji ekonomicznej i społecznej w kolejnych latach. Należy liczyć się również z koniecznością

podejmowania innowacyjnych, wynikających z potrzeb przedsięwzięć modyfikujących ustalony model działań.

Cele strategiczne wyznaczone w niniejszym opracowaniu dotyczą najistotniejszych problemów występujących na terenie powiatu wysokomazowieckiego, tj. bezrobocia, problemów opiekuńczo – wychowawczych, problematyki osób starszych, niepełnosprawnych, uzależnionych, dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej, problemów przemocy w rodzinie.

Realizacja określonych celów implikuje konieczność zaangażowania możliwych zasobów państwowych, regionalnych i powiatowych. Rozwijanie i utrzymywanie systemu pomocy wymaga zintegrowanych działań wszystkich podmiotów. Osiągnięcie oczekiwanych rezultatów będzie w dużym stopniu uzależnione od powszechnej akceptacji strategii przez wszystkich sojuszników podejmowanych działań pomocowych.

Zapisy zawarte w strategii będą realizowane w ramach kierunków poszczególnych działań, w zależności od posiadanych przez samorząd i pozyskanych z zewnątrz środków finansowych.

Strategia ma charakter otwarty, co oznacza, że w czasie obowiązywania jej zapisów poszczególne elementy i działania mogą być modyfikowane, zmienione i dostosowywane do aktualnie panującej sytuacji społecznej. Zapisy dokumentu będą również kierunkami starań o pozyskiwanie środków zewnętrznych na finansowanie działalności poszczególnych jednostek.

System aktualizacji będzie wprowadzony, co najmniej raz na trzy lata, zgodnie z planowym harmonogramem. Odbywać się będzie poprzez zbieranie informacji od realizatorów i sporządzanie sprawozdania minimum raz na trzy lata. Działanie to będzie za sobą niosło ewentualną korektę harmonogramu, weryfikację kierunków działania oraz celów strategicznych.

ZAKOŃCZENIE

Autorzy niniejszego dokumentu dziękują wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób przyczynili się do jego powstania – w szczególności za udostępnienie danych niezbędnych do rzetelnej oceny aktualnej sytuacji społecznej powiatu wysokomazowieckiego. Pragniemy złożyć serdeczne podziękowania tym wszystkim, którzy przyczynili się do identyfikacji najważniejszych problemów społecznych środowiska lokalnego.

Dokument wyznacza kierunki lokalnej polityki społecznej, która uwzględni potrzeby mieszkańców powiatu i prowadzi do realizacji założonej wizji. Realizacja celów zapisanych w dokumencie strategicznym możliwa będzie dzięki wspólnej pracy wszystkich zainteresowanych działaniami na rzecz mieszkańców, znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno - ekonomicznej. Zbudowana siatka celów strategicznych i kierunków działań uwzględni najistotniejsze obszary życia społecznego, które winny być sferą oddziaływania samorządu. Należy pamiętać, że strategia jest tylko konstrukcją, która dopiero po wypełnieniu realnymi działaniami, przełoży się na wymierną poprawę jakości życia mieszkańców powiatu.

Strategia jest dokumentem nadrzędnym nad tworzonymi programami z zakresu polityki społecznej powiatu. Jej zapisy winny być również uwzględniane przy tworzeniu kolejnych dokumentów długookresowych.

SPIS TABEL

- Tabela 1. Ludność powiatu według płci w miastach i gminach na dzień 31.12.2015r., s. 8
- Tabela 2. Ludność powiatu wg płci w latach 2010, 2012 i 2015, s. 9
- Tabela 3. Ludność powiatu wg płci i wieku w poszczególnych latach, s. 11
- Tabela 4. Ruch naturalny w powiecie wysokomazowieckim na przestrzeni lat 2010-2015, s. 12
- Tabela 5. Migracje wewnętrzne ludności na pobyt stały w powiecie wysokomazowieckim w 2010, 2012 i 2015 roku, s. 13
- Tabela 6. Podmioty gospodarki narodowej w powiecie wysokomazowieckim w poszczególnych latach, s. 15
- Tabela 7. Liczba osób bezrobotnych w powiecie wg. stanu na 31.12 we wskazanych latach, s. 16
- Tabela 8. Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych miastach i gminach w latach 2010, 2012 i 2015, s. 18
- Tabela 9. Bezrobotni wg wykształcenia w powiecie wysokomazowieckim w latach 2010, 2012 i 2015, s. 20
- Tabela 10. Bezrobotni wg wieku w latach 2010, 2012 i 2015, s. 21
- Tabela 11. Identyfikacja najczęstszych powodów przyznania pomocy przez ośrodki pomocy społecznej z terenu powiatu w 2015 roku, s. 30
- Tabela 12. Rodziny z problemami opiekuńczo – wychowawczymi oraz asystenci rodziny zatrudnieni w poszczególnych miastach i gminach, s. 33
- Tabela 13. Rodziny zastępcze w powiecie wysokomazowieckim w latach 2010, 2012 i 2015, s. 37
- Tabela 14. Pomoc pieniężna na usamodzielnienie wypłacana w latach 2010, 2012 i 2015, s. 39
- Tabela 15. Pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej udzielana w poszczególnych latach, s. 39
- Tabela 16. Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki wypłacana w latach 2010, 2012 i 2015, s. 40
- Tabela 17. Liczba procedur „Niebieskie Karty” w powiecie wysokomazowieckim w latach 2010, 2012 i 2015, s. 44
- Tabela 18. Liczba wydanych orzeczeń dla osób powyżej 16 roku życia, s. 48

- Tabela 19. Liczba wydanych orzeczeń wg wieku i płci, s. 48
- Tabela 20. Liczba wydanych orzeczeń wg wykształcenia i zatrudnienia, s. 48
- Tabela 21. Liczba wydanych orzeczeń według wieku dziecka, s. 49
- Tabela 22. Liczba wydanych orzeczeń wg przyczyn niepełnosprawności, s. 49
- Tabela 23. Liczba i cel przyjętych wniosków - osoby po 16 roku życia, s. 50
- Tabela 24. Liczba i cel przyjętych wniosków - osoby przed 16 roku życia, s. 50
- Tabela 25. Dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych, s. 52
- Tabela 26. Zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, s. 52
- Tabela 27. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych, s. 52
- Tabela 28. Bariery architektoniczne – wnioski złożone i zrealizowane, s. 53
- Tabela 29. Bariery w komunikowaniu się – wnioski złożone i zrealizowane, s. 53
- Tabela 30. Bariery techniczne – wnioski złożone i zrealizowane, s. 53
- Tabela 31. Rodzaje i formy wsparcia dla osób niepełnosprawnych w ramach pilotażowego Programu „Aktywny Samorząd” w poszczególnych latach, s. 55

SPIS WYKRESÓW

- Wykres 1. Ludność powiatu wg płci w latach 2010, 2012 i 2015, s. 9
- Wykres 2. Liczba osób bezrobotnych w poszczególnych miastach i gminach w 2015r., s. 19
- Wykres 3. Bezrobocie wg wykształcenia w powiecie wysokomazowieckim w latach 2010, 2012, i 2015, s. 20
- Wykres 4. Bezrobotni wg wieku w latach 2010, 2012 i 2015, s. 21
- Wykres 5. Powody przyznawania pomocy społecznej, s. 31